

MEDIAdelcom

K riadeniu médií
založenom na vedomostiach

Metóda Mediadelcom

K riadeniu médií založenom na vedomostiach

*Towards a Knowledge-Based Media
Governance The Mediadelcom Method*

Mediadelcom
Tartu-
Budapest
2023

Deliverable 5.1

Editorka Petra Szávai

Prispievajúci redaktori Epp Lauk, Tanya SakzewskiLayout

Urmas Loit

Fotografie na obálke vytvorená v Múzeu estonského rozhlasu,
SilverKöster, Visit Järva. Prvky na oblau z [Pixabay](#), [Onlygfx](#),
[Pngwing](#).

Obrázky: Britten Dortmans; Filip Naumienko; Sharik Ali, Melinda Fiorino, Simon Park,
Ivana Divišová, Ron Porter, Gerd Altmann, Petra, PublicDomainPictures, geralt z [Pixa-
bay](#); Irvan Smith, AbsolutVision z [Unsplash](#); Freepik, DCStudio z [Freepik](#); z [PikPng.com](#),
[PngEgg.com](#), [Pngtree](#).

Každá účastnícka krajina Mediadelcomu vydala tuto e-knihu vo svojom národnom
jazyku a pridala konkrétne informácie špecifické pre danú krajinu.

Publisher © Mediadelcom, 2023

Mérték Médiaelemző Műhely [Mertek Media Monitor], Hungary

Tartu Ülikool [University of Tartu], Estonia

Obsah

MONITORING MÉDIÍ	14
SLOBODA PREJAVU A SLOBODA INFORMÁCIÍ	17
ZODPOVEDNOSŤ MÉDIÍ	21
MONITOROVANIE UDRŽATEĽNOSTI ŽURNALISTIKY	23
KOHO MOŽNO POVAŽOVAŤ ZA NOVINÁRA	25
AKO SÚVISIA MEDIÁLNE KOMPETENCIE S VÝSKUMOM RIZÍK A PRÍLEŽITOSTÍ A DELIBERATÍVNEJ KOMUNIKÁCIE?	30
ÚLOHA „FUZZY SETU“ KVALITATÍVNEJ KOMPARATÍVNEJ ANALÝZY	34
METAANALÝZA MÔŽE BYŤ SKVELÁ!	37
CVIČENIE PRE TRIEDU	40
SLOVENSKO	42
ČO ĎALEJ?	51

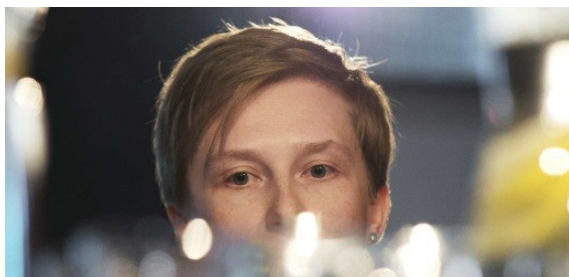

Vážené čitateľky a čitatelia!

Sme radi, že sa vám do ruky dostala naša e-publikácia *Kriadeniu médií založenom na vedomostiach*. Jej cieľom je predstaviť vám spôsoby monitorovania médií, ich význam a potenciál umožňujúci tvorcom politiky na národnej a európskej úrovni prijímať kompetentné rozhodnutia o regulácii médií.

V publikácii sústreďujeme pozornosť najmä na monitorovanie a metaanalýzu výskumných dát viazaných na činnosť spravodajských médií, ktorej cieľom je identifikovať dostupný súbor poznatkov o téme deliberatívnej komunikácie. V období, keď sme konfrontovaní s vojnami, pandemiou a dezinformáciami, je veľmi dôležité uvedomiť si vznikajúce hrozby v súvislosti so slobodou prejavu, slobodným prístupom k informáciám a ďalšími faktormi kritickými pre demokraciu.

Hanna Azemsha, bĕlorusko/polská novinárka ve Varšavě, květen 2023.

Beloruská novinárka Hana Azemsha, ktorá pracuje v Polsku pre televíziu Besat, upozorňuje, že spoločnosť by si mala všímať a brať vážne varovné signály nebezpečného vývoja, inak môže prísť o slobodu, podobne ako sa to stalo v Bielorusku. Autoritársky režim nebol nastolený zo dňa na deň, náznaky sa objavovali dlhodobo, no i napriek tomu zostávali nepovšimnuté.¹ Preto je dôležité, aby sa v európskych krajinách rozvíjala deliberatívna komunikácia.

¹ Celý článok si môžete prečítať na adrese: <https://www.mediadelcom.eu/breaking-down-the-walls-artists-and-journalists-send-a-strong-warning-of-the-dangers-of-complacency/>

Táto publikácia je určená hlavne študentkám a študentom vysokých škôl v odboroch žurnalistika a mediálne a komunikačné štúdiá. Prvá časť knihy môže byť zaujímavá a prínosná aj pre širšie publikum, pretože ponúka pohľad na niektoré mimoriadne dôležité oblasti výskumného projektu s názvom „Kritické skúmanie rizík súvisiacich s médiami a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: Vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (Mediadelcom), financovaného EÚ v rámci programu Horizont 2020. Hlavným cieľom projektu je vytvoriť diagnostický nástroj, ktorý umožní tvorcom politik, mediálnym expertom, novinárom a ďalším verejným aktérom identifikovať riziká a príležitosti pre deliberatívnu komunikáciu, ktoré prináša transformácia médií. Táto e-kniha predstavuje prvé výsledky projektu: metaanalytickú metódu zberu dát a monitorovanie výskumu naprieč doménami spravodajských médií, čím umožňuje syntézu poznatkov, ako aj hodnotenie rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu a identifikáciu vedomostných medzier v tejto oblasti. Na základe výsledkov monitorovania a metaanalýzy možno porovnávať, ako 14 európskych krajín zapojených do Mediadelcom dokázalo analyzovať vývoj svojich mediálnych prostredí. Úroveň a kvalita príslušných vedomostí sa medzi krajinami značne líšia. Kniha ponúka kvalifikované pohľady na tieto krajiny v kontexte ich spoločných skúseností.

V prvej časti brožúry sú zahrnuté teoretické úvahy o metodológii obsiahnuté v článkoch Epp Lauk a Martina Ollera Alonsa, ako aj Tobiasa Eberweina a Halliki Harro-Loit. Nasledujú texty zamerané na rôzne oblasti skúmania médií, pričom Evangelia Psychogiopoulou a Anna Kandyla nám priblížia oblasť mediálneho práva, Marcus Kreutler sa venuje téme zodpovednosť médií a Peter Berglez a Mart Ots diskutujú o udržateľnosti žurnalistiky. Článok Lenky Waschkovej Císařovej sa zaoberá novinárskymi kompetenciami, kapitola Ragne Kóuts-Klemm, Ivety Jansovej a Lilie Raychevy sa venuje výskumom vzorcov používania médií. Nasledujúci text od Alnisa Stakla a Andy Rožukalne pojednáva o kompetenciách súvisiacich s médiami. Poslednú kapitolu knihy napísali Dina Vozab, Zrinjka Peruško a Filip Trbojević, ktorí vysvetľujú možnosti aplikácie metódy fuzzy-set, kvalitatívnej komparatívnej analýzy určenej na posúdenie rizík a príležitostí deliberatívnej komunikácie. Martin Oller Alonso a Sergio Splendore napokon pozývajú čitateľky a čitateľov, aby sa vydali na cestu za objavovaním metódy metaanalýzy uplatnenej v projekte Mediadelcom. Cvičenia, ktoré sú k dispozícii v závere publikácie, vám umožnia zlepšiť si praktické zručnosti spojené s riešením tejto témy.

Publikácia je doplnená informáciami slovenských autorov o ich mediálnom systéme a téme deliberatívnej komunikácie.

Prajeme vám príjemné a pútavé čítanie!

Redakcia

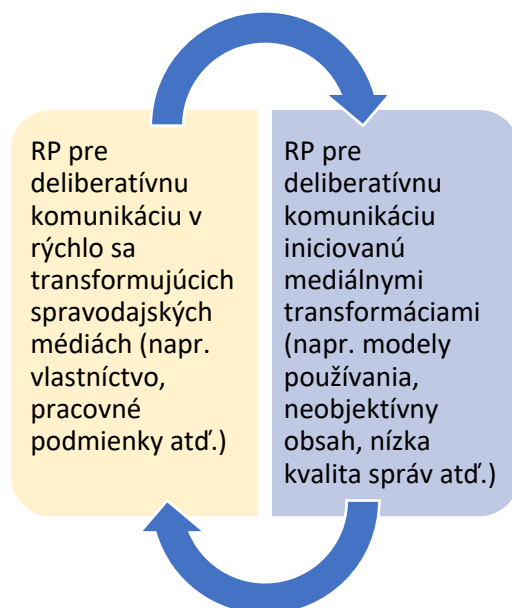

Orientácia v mediálnom Matrice

Odhaľovanie rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu v meniacom sa európskom prostredí

Epp Lauk & Martin Oller Alonso

Táto kniha sa zameriava na to, ako odhaliť riziká a príležitosti pre deliberatívnu komunikáciu v spravodajských médiách (obrázok 1). Vychádza z prvej fázy výskumného projektu financovaného Európskou komisiou s názvom „Kritické skúmanie rizík súvisiacich s médiami a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: Vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (Mediadelcom). Ako naznačuje názov, druhá fáza projektu upriami pozornosť na vytváranie modelov, ktoré pomôžu tvorcom politik a mediálnym expertom predvídať potenciálne riziká a príležitosti pre deliberatívnu komunikáciu a realizovať kompetentné rozhodnutia založené na kvalitných informáciách.

Obrázok 1: Riziká a príležitosti pre deliberatívnu komunikáciu

Prečo „deliberatívna komunikácia“?

Konzorcium Mediadelcom obhajuje myšlienku, že zapojenie sa do deliberatívnej komunikácie má potenciál posilniť a upevniť demokratické princípy. Deliberatívna komunikácia má ambíciu sprístupniť a uľahčiť informované a racionálne diskusie založené na vzájomnom rešpekte medzi jednotlivcami s rôznymi názormi a/alebo záujmami. Bayer (2018: 45) zhrňa predpoklady deliberatívnej komunikácie nasledovne: „(a) verejný prístup alebo transparentnosť, (b) inkluzívna účasť, (c) rovnaké práva pre všetkých účastníkov (týkajúce sa ich práva hovoriť, kritizovať, nesúhlasiť a navrhovať iné možnosti)“. V záujme uskutočnenia deliberatívnej komunikácie je potrebné naplniť ešte tri podmienky: dostatočné, primerané a pravdivé informácie a verejné komunikačné fórum, ako aj dialóg vnímaný ako súčasť komunikačnej kultúry na celospoločenskej úrovni. Naplnenie týchto podmienok je úlohou spravodajských médií. Podporovaním otvoreného a inkluzívneho rozhodovacieho procesu môžu spravodajské médiá pomôcť budovať dôveru a podporiť informované rozhodovanie publika.

Všetci vieme, že ideálne podmienky pre deliberatívnu komunikáciu neexistujú. Ak však odkážeme na názory Winstona S. Churchilla, je zjavné, že demokracia je najlepšia zo všetkých zlých foriem vlády. Aké sú teda rizikové faktory, ktoré ohrozujú realizáciu deliberatívnej komunikácie v demokratickej spoločnosti?

Niektoré rizikové faktory sú viditeľnejšie ako iné. Niektoré z rizík, ktorým sa venovala väčšia pozornosť, zahŕňajú systematický zber údajov, množstvo peňazí vyčlenených

na výskum, výročné správy zamerané na sledovanie dynamiky atď. Iným rizikám sa venuje menej pozornosti, prípadne je ich sledovanie (skúmanie) komplikovanejšie. Jedným z ľahko rozpoznateľných rizikových faktorov prítomných v moderných demokraciách je postupné redukovanie slobody prejavu a prístupu k informáciám. Tento proces môže mať mnoho podôb. Rastie napríklad tendencia mocných a vplyvných ľudí podávať žaloby na novinárov a mienkotvorných predstaviteľov, ak sú títo činitelia z ich strany verejne kritizovaní. Hlavným cieľom týchto krokov je zastrašiť a finančne aj morálne vyčerpať novinárov a tým eliminovať ich kritiku. Organizácie a spoločnosti často navrhujú svojim zamestnancom, aby neposkytovali informácie verejnosti, aj keď sa predmetná otázka netýka obchodného tajomstva. Ak sa takéto tendencie hromadia, spoločnosť smeruje k netransparentnosti. Otázkou je, kto by mal a mohol odolať týmto tlakom? Odpoveďou znie, že novinári, ktorí sú motivovaní a schopní odhaliť mechanizmy takýchto tendencií a vysvetliť ich ľuďom. Čo sa však stane, ak v krajine nie je dostatok novinárov, ktorí sa odvážia kritizovať činnosť úradov alebo rozhodnutia vplyvných ľudí?

Kompetentná verejná diskusia si vyžaduje, aby jej účastníci mali presné informácie, aby mohli robiť informované rozhodnutia. Ak však do dialógu preniknú dezinformácie, vzniknutá situácia môže viesť k nesprávnym záverom alebo dokonca k ujme. Spravodajské médiá sú zodpovedné za overovanie faktov a informácií pred tým, než ich odprezentujú verejnosti, vždy však existuje riziko, že nepravdivé alebo zavádzajúce informácie prekážnu do mediálnych výstupov. Menej rozpoznateľné riziko súvisí so schopnosťou a motiváciou občanov rozlišovať medzi dôveryhodnými informáciami a propagandou. Ak príliš veľa ľudí nevie alebo nedokáže identifikovať dezinformácie alebo lži, môže to signalizovať problémy s kvalitou vzdelávacieho systému alebo existenciu a činnosť politicky zaujatých médií. To nám zároveň prináša príležitosť klásť silný dôraz na informačné kompetencie vo formálnom vzdelávaní alebo v občianskej spoločnosti a dosiahnuť tak, aby bola väčšina publika menej citlivá na propagandu.

Ďalším rizikom je potenciál mediálnej zaujatosti ovplyvniť deliberáciu. Spravodajské médiá môžu prezentovať informácie spôsobom, ktorý tendenčne uprednostňuje jednu stranu problému pred druhou. Táto skutočnosť môže ovplyvniť názory účastníkov debaty a zabrániť skutočne otvorenej a inkluzívnej konverzácii. Všetky tieto riziká sú vzájomne prepojené a niektoré z nich sa môžu stať skutočne nebezpečnými pre demokraciu, zatiaľ čo iné môžu byť vyvážené príležitosťami.

Ako prebieha výskum?

Naším cieľom bolo preskúmať dostupné výskumy o médiách s cieľom identifikovať riziká a príležitosti pre deliberatívnu komunikáciu v 14 európskych krajinách. Začali sme vykonaním rozsiahlej rešerše odbornej literatúry o prístupoch a témach v deviatich oblastiach výskumu, vrátane žurnalistiky, ekonómie a manažmentu

médií, používania médií, výskumu používateľov, mediálnej gramotnosti, mediálnej a komunikačnej etiky, regulácie informácií a médií, politickej komunikácie, mediálnej a komunikačnej politiky, systémov a sociológie médií a napokon komunikácie ako takej. Preštudovali sme rôzne vedecké publikácie a kládli sme si kľúčové otázky – kde môžeme nájsť diskusie o rizikách a/alebo príležitostiach? Tieto poznatky sme následne analyzovali a rozčlenili sme ich do štyroch základných domén výskumu rizík a príležitostí (RP) – vid' obrázok 2.

Na základe definovania týchto štyroch domén sme vypracovali zoznamy indikátorov (konceptné a prevádzkové premenné) určené na identifikáciu RP v každej doméne. Tieto premenné sa posudzovali hodnotením najmodernejších možností monitorovania médií v každej zo 14 zúčastnených krajín.

V druhej etape sme vytvorili bibliografickú databázu zameranú na posúdenie potenciálnej národnej expertízy v oblasti rozvoja médií a deliberatívnej

Obrázok 2: Oblasti výskumu rizík súvisiacich s médiami a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu

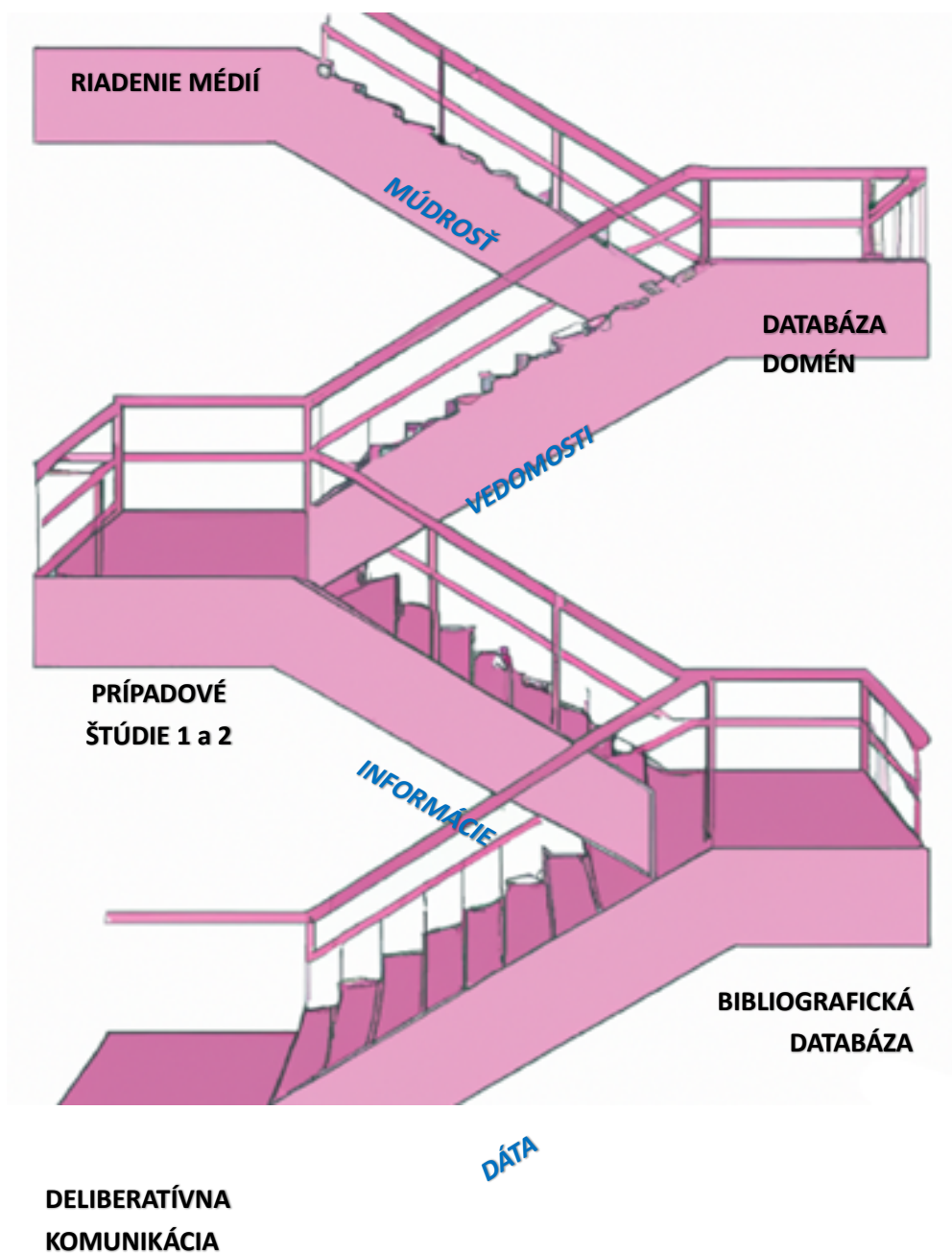
komunikácie, ktorá sa používa na predpovedanie a riadenie mediálnych rizík a príležitostí. Databáza má viac ako 5 600 položiek zahrnutých v dokumente formátu MS Excel.²

Tretia etapa zahŕňala prípravu národných správ o monitorovacích schopnostiach médií a deliberatívnej komunikácii, reagujúc na súbor kľúčových otázok o rizikách a príležitostiach súvisiacich s médiami.³

² Databáza je prístupná pre všetkých: <https://datadoi.ee/handle/33/515>

³ Case study 1: <https://dspace.ut.ee/handle/10062/89278>

Vo štvrtej etape sme vykonali obsahovú analýzu národných správ, extrahovali sme informácie o výskume médií a deliberatívnej komunikácie v každej krajine a doplnili tzv. databázu domén. Analýza jednotlivých domén má neoceniteľnú hodnotu, keďže sprístupňuje nesmierne široké spektrum možností komparácie získaných dát naprieč všetkými doménami a sférami výskumu viazanými na deliberatívnu komunikáciu. V piatej fáze sa zameriavame na správu médií vychádzajúcu z dostupných údajov, pričom využívame motivačné modelovanie a simuláciu založenú na agentoch na predpovedanie výsledkov súvisiacich s médiami a podporu deliberatívnej komunikácie a sociálnej súdržnosti.

Obrázok 3: Uplatnenie metódy Mediadelcom

Táto e-kniha prináša stručný prehľad o výskume rizík a príležitostí, ktoré vznikajú pre deliberatívnu komunikáciu počas transformácie médií. Kniha predstavuje niektoré teoretické a metodologické prístupy, ktoré možno využiť pri metaanalýzach existujúcich štúdií o premenách médií.

Referencie:

Bayer, M. J. (2018). *Deliberation in the lab. The effect of communication on information sharing, cooperation, and consensus* [Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Sozialwissenschaften (Dr.rer.soc.)] Konstanzer Online-Publikations-System (KOPS). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:352-2-z1tlv29358su0>.

Monitoring médií

Hľadanie strážneho psa

Tobias Eberwein & Halliki Harro-Loit

Médiá a žurnalistika majú v moderných spoločnostiach dôležitú úlohu: Zbieraním a prezentovaním relevantných správ svojmu publiku plnia informačnú funkciu. Pomáhajú tak vytvárať verejnú sféru – kľúčovú požiadavku deliberatívnej komunikácie. Novinári často fungujú aj ako strážne psy, ktoré pomáhajú kontrolovať politické a iné elity. To je však možné iba vtedy, keď štát nezasahuje do médií – aspoň v demokratických mediálnych systémoch.

Ako však môžeme zabezpečiť, aby médiá a žurnalistika skutočne spĺňali takéto očakávania? Kto stráži strážnych psov?

Zatiaľ čo novinársky obsah by mal zostať bez politickej kontroly, úlohou kompetentného riadenia médií a tvorby mediálnej legislatívy je vytvoriť prostredie, ktoré slúži médiám a ich potrebám čo najlepším možným spôsobom. Politici sú závislí od spoľahlivých údajov, z ktorých musia vychádzať, ak chcú vytvoriť takéto prostredie. Musia však vedieť, čo sa deje v médiách, aké druhy spravodajských kanálov sú v súčasnosti dostupné v ich krajine a do akej miery sú používané a dôveryhodné. Koľko novinárov je aktívnych a sú skutočne oslobodení od vonkajších vplyvov? Umožňuje právny rámec pluralitné mediálne pokrytie? Aké opatrenia slúžia na zvýšenie mediálnej gramotnosti a do akej miery sú účinné?

Na takéto otázky možno odpovedať pomocou mediálneho výskumu a rôznych projektov monitorovania médií. Mimovládna organizácia Reportéri bez hraníc napríklad každoročne zverejňuje index slobody tlače (angl. World Press Freedom Index), ktorý meria stav slobody médií na celom svete. Monitor plurality médií ponúka nástroj na hodnotenie rôznych slabých stránok mediálnych systémov, ktoré môžu brániť pluralite médií v Európe. Štúdiá Worlds of Journalism realizuje prieskumy medzi novinármi, aby zistila, aké je vnímanie tejto profesie na celom

svete. Správa inštitútu Reuters prináša informácie o vnímaní správ v prostredí digitálnych médií.

Konzorcium Mediadelcom zhromaždilo veľké množstvo štúdií o médiách a žurnalistike, ktoré boli realizované a publikované v každej krajine konzorcia. Niektoré ponúkajú rozsiahle súbory údajov, v niektorých prípadoch dokonca umožňujú kontinuálnu analýzu; ostatné výstupy sú prevažne menšie prípadové štúdie zamerané na vybrané javy. Niektoré štúdie publikovali veľké medzinárodné výskumné skupiny. Mnohé z nich vedú a iniciujú študenti. Všetky nepochybne prispievajú k zlepšeniu procesov monitorovania médií a dosiahnutiu pozitívnych zmien súvisiacich s médiami. Dostupnosť systematických údajov však automaticky nevedie k lepšej mediálnej politike.

Mediadelcom preto používa známu „pyramídu znalostí“ na opis kvality a užitočnosti rôznych zdrojov na účely monitorovania. Tento model rozlišuje štyri základné kategórie: údaje, informácie, vedomosti a znalosti. Mnohé mediálne organizácie zhromažďujú napríklad údaje o tom, aké mediálne produkty sa používajú a ako dlho. Až keď sú však tieto údaje spracované a logicky prepojené, stanú sa informáciami. Usporiadanie takýchto informácií (napr. v interných správach mediálnych organizácií alebo v akademických publikáciách a výskume žurnalistiky) vytvára poznatky. Miera znalostí napokon naznačuje, do akej miery sú získané poznatky aplikované v praxi a či vedú k rozhodnutiam založeným na dôkazoch uplatňovaným pri tvorbe mediálnej politiky.

„Vedomostná pyramída“ nám pomáha pochopiť, že vedomosti a znalosti majú zásadný význam pre tvorcov mediálnej legislatívy. Ide tiež relevantný nástroj slúžiaci na zistenie, kto zbiera aké informácie a poznatky a kto ich napokon premení na znalosti. Aké sú motívy a kompetencie týchto ľudí? Kľúčovým cieľom konzorcia Mediadelcom je identifikovať tých aktérov v monitoringu médií, ktorí sú najcennejší v kontexte zvyrazňovania rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu. Zameriava sa na štyri hlavné oblasti výskumu: a) právnu a etickú reguláciu médií; b) žurnalistiku; c) vzory používania médií; a d) kompetencie súvisiace s médiami.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Centre for Media Pluralism and Media Freedom. (2022). *Monitoring media pluralism in the digital era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania, Montenegro, the Republic of North Macedonia, Serbia and Turkey in the year 2021*. European University Institute.

<http://hdl.handle.net/1814/74712>

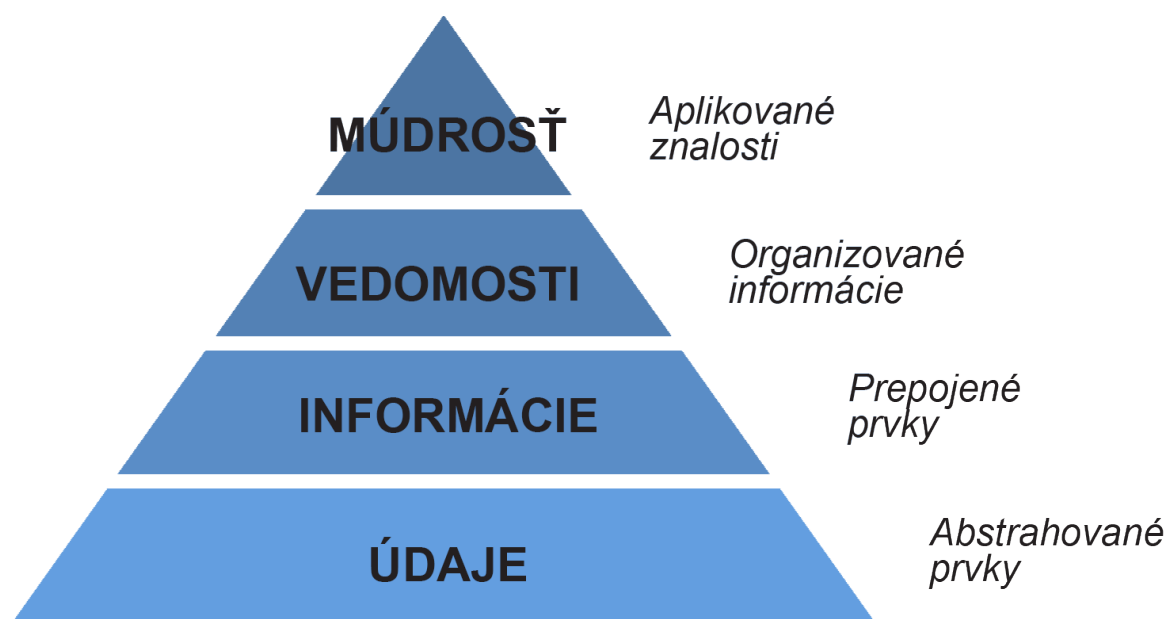
Hanitzsch, T., Hanusch, F., Ramaprasad, J., & de Beer, A. S. (Eds.). (2019). *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press.

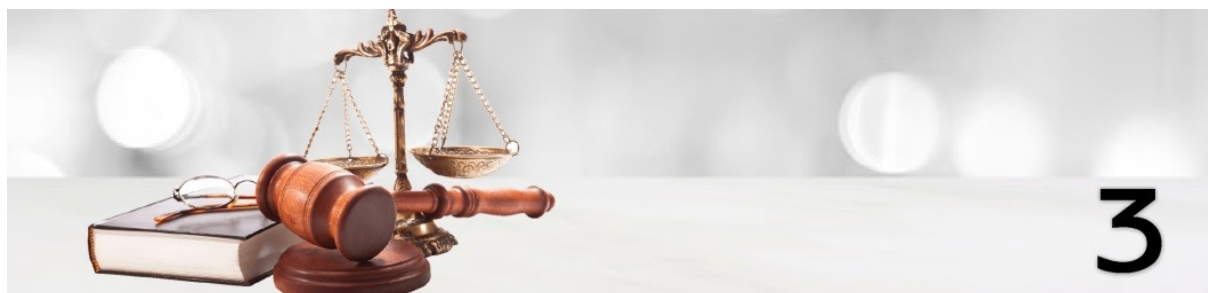
Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, J. & Nielsen, K. R. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism.

https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

Reporters Without Borders. (2022). *World Press Freedom Index*.
<https://rsf.org/en/index>

Obrázok 4: Vedomostná pyramída

Sloboda prejavu a sloboda informácií

Čo sú zač a ako možno monitorovať ich ochranu

Evangelia Psychogiopoulou & Anna Kandyla

V Európe majú občania a novinári právo na slobodu prejavu a informácií. V niektorých prípadoch je však toto právo pod čoraz väčším tlakom zo strany vlády, úradov a iných verejných autorít. Zákony a právne kroky môžu mať taktiež negatívny vplyv na slobodu prejavu a informácií a na schopnosť médií plniť svoje poslanie. V krajinách, kde je deklarovaná a chránená sloboda prejavu a informácií, je rozsah legitímneho zásahu štátu prostredníctvom zákonov a nariadení prísne obmedzený na presadzovanie verejného záujmu vo fungujúcej demokracii a limitovanú kategóriu cieľov všeobecného záujmu, ako je ochrana dôstojnosti alebo ochrana maloletých. Čo sa týka právnych krokov, právne zastrašovanie prostredníctvom SLAPP⁴ je rastúcou hrozbou pre slobodu prejavu a slobodu šírenia informácií. Zneužívanie súdnych sporov sa čoraz častejšie stáva prostriedkom na umlčanie strážcov verejnej komunikácie, vrátane novinárov. Reakcie na zastavenie takejto taktiky a ochranu životne dôležitých aktérov v spoločnosti, ktorí slúžia verejnému záujmu, sú však často pomalé.

Sloboda prejavu a slobodný prístup k informáciám sú životne dôležité predpoklady deliberatívnej komunikácie iniciovanej prostredníctvom médií. Sloboda prejavu je základným ľudským právom a je zabezpečená ústavami jednotlivých členských štátov EÚ. Sloboda prejavu je výslovne chránená v Charte základných práv EÚ (CFR), ktorá nadobudla platnosť v roku 2009 spolu s Lisabonskou zmluvou a vzťahuje sa na všetky členské štáty EÚ. Sloboda prejavu je zahrnutá aj v Európskom dohovore o ľudských právach (EDĽP), prvom dohovore Rady Európy, ktorého zmluvnými stranami sú všetky členské štáty EÚ. Článok 11 CFR a článok 10 ECHR tvrdia, že každý

⁴ Strategic Lawsuits Against Public Participation (Strategické súdne spory proti účasti verejnosti).

má právo na slobodu prejavu. Oba články tiež vysvetľujú, že sloboda prejavu chráni právo vyjadrovať názory a myšlienky, ako aj prijímať a rozširovať informácie. Slobodný prístup k informáciám je teda dôsledkom slobody prejavu.

Sloboda prejavu a slobodný prístup k informáciám však nie sú absolútne. Štáty môžu zasiahnuť z viacerých dôvodov, ktoré sa považujú za legitímne, aby opodstatnili obmedzenia slobody prejavu a slobody šírenia informácií vo verejnom záujme. Každý pokus o zmapovanie a monitorovanie ochrany slobody prejavu a slobody šírenia informácií prostredníctvom médií na národnej úrovni by sa teda mal zamerať na existenciu zákonov a regulačných záruk, ktoré vytvárajú prostredie umožňujúce výkon každej z týchto slobôd. Na tomto základe konzorcium Mediadelcom analyzovalo, či je sloboda prejavu a sloboda šírenia informácií výslovne uznaná a podporovaná vnútroštátnymi zákonmi a či obmedzenia týchto slobôd sledujú legitímne ciele a sú primerané týmto cieľom. Napríklad pravidlá týkajúce sa ohovárania, nenávistných prejavov alebo dezinformácií nesmú uplatňovať príliš široké obmedzenia slobody prejavu. Ako príklad môžeme uviesť Maďarsko, ktoré v roku 2020 prijalo zákon o ochrane pred pandémiou koronavírusu, ktorý rozšíril časť maďarského trestného zákona o tzv. šírenie paniky, pričom kriminalizuje nielen nepravdivé vyhlásenia, ktoré narúšajú verejný poriadok, ale aj tie, ktoré sú v čase osobitného právneho stavu schopné sťažiť alebo znemožniť účinnosť obranných opatrení proti mimoriadnej udalosti.⁵ Ústavný súd uviedol, že je potrebné a primerané obmedziť slobodu prejavu, ak ide o krok vykonaný v záujme spoločnosti. Toto ustanovenie vyvolalo v maďarskej novinárskej obci veľa neistoty.

Domáca legislatíva by sa tiež mala snažiť o zosúladenie ochrany osobných údajov a autorských práv so slobodou prejavu a prístupom k informáciám. Medzi aspekty, ktoré sa považujú za relevantné pre posúdenie právnej ochrany poskytovanej konkrétne slobode šírenia informácií, patrí aj ochrana zdrojov novinárov a ochrana oznamovania protispoločenskej činnosti prostredníctvom médií. Obe sú nevyhnutné na odhaľovanie korupcie, nesprávneho úradného postupu a prípadov nezákonného konania. Efektívna ochrana zdrojov informácií si vyžaduje uznanie práva novinárov na to, aby neboli nútení prezrádzať dôverné zdroje informácií. Účinná ochrana oznamovania prostredníctvom médií si vyžaduje zákony a nariadenia, ktoré poskytujú právnu ochranu pred sankciami a inými odvetnými aktivitami a prístup k primeraným opravným prostriedkom pre oznamovateľov, ktorí informujú priamo médiá. Smernica o prijímaní a vybavovaní oznámení súvisiacich s ochranou oznamovateľov protispoločenskej činnosti (2019) stanovuje, že členské štáty môžu chrániť tých, ktorí upozorňujú na nekalé praktiky prostredníctvom verejných komunikačných kanálov, akými sú primárne médiá. Existencia ustanovení vyžadujúcich zverejnenie informácií o vlastníctve médií je ďalším dôležitým aspektom slobody verejného šírenia informácií. Na to, aby verejnosť mohla posúdiť

---

⁵ Pozri P. Gábor/ Mertek Media Monitor (2020), Hungary's Two Pandemics: COVID-19 and Attacks on Media Freedom (Media Freedom Rapid Response, European Centre for Press & Media Freedom), https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2020/06/Legal-opinion-Hungary_2020.pdf.

dôveryhodnosť správ a identifikovať okruh záujmov, ktoré môžu ovplyvniť obsah médií, sú potrebné dostupné a spoľahlivé informácie o tom, kto vlastní médiá. Existencia takýchto záruk by mala byť doplnená účinnou implementáciou. Správne navrhnuté pravidlá na vytvorenie prostredia umožňujúceho uplatňovanie slobody prejavu a šírenia informácií môžu existovať, ale zároveň môžu podliehať neúčinnnej implementácii. Pri posudzovaní toho, či záruky slobody prejavu a slobody šírenia informácií stanovené v právnych predpisoch sú alebo nie sú účinné, konzorcium Mediadelcom zdôrazňuje dôležitosť súdnych, kvázi súdnych alebo správnych orgánov poverených monitorovaním a presadzovaním svojich funkcií a hodnotí ich úlohy a výkon.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Charter of Fundamental Rights of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

European Convention on Human Rights.

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

European Commission. (2022). Shaping Europe's Digital Future. Media freedom and pluralism.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-freedom>

European Court of Human Rights. (2022). Guide on Article 10 of the European Convention

on Human Rights. Freedom of Expression.

https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

Sloboda prejavu a právo na informácie na Slovensku ako kľúčové prvky rozvoja deliberatívnej komunikácie

Je GDPR hrozbou pre žurnalistiku?

Niekoľko správ Mediadelcom z jednotlivých krajín zdôraznilo, že GDPR* spôsobuje „vedľajšie účinky“ slobody prejavu a prístupu k verejným informáciám.

Profesor Daniel Hallin z Kalifornskej univerzity v San Diegu, ktorý je tiež členom poradnej rady Mediadelcom, sa podelil o svoje myšlienky v epizóde podcastu:

„Takéto prípady sú, keď novinári možno tvoria nejaké investigatívne správy o korupcii, napríklad o podnikateľovi, ktorý dostáva od vlády nejaké benefity, a podnikateľ tieto medializované informácie následne použije ako právnu zámienku na zrušenie vyšetrovania. Ďalej existujú situácie, keď vládni úradníci odmietli poskytnúť informácie podľa legislatívy o slobodnom prístupe k informáciám, pretože tvrdia, že by to porušilo GDPR, súkromie ľudí. Predpokladám, že to neboli zamýšľané účinky GDPR, ale ide o spôsoby, akými sa implementuje v konkrétnych krajinách.“

*GDPR je všeobecné nariadenie EÚ o ochrane osobných údajov, ktoré chráni osobné údaje a súkromie.

Peter Krajčovič & Andrej Brník

Z hľadiska deliberatívnej komunikácie významnú úlohu zohrávajú sloboda prejavu a zaručenie základných práv zakotvených v Ústave SR. Sloboda prejavu a možnosť zverejňovať informácie vo verejnom záujme sú kľúčovým prvkom rozvoja demokratickej spoločnosti a deliberatívnej komunikácie. Zaručenie dodržiavania základných práv, podpora nezávislej a investigatívnej žurnalistiky patria medzi najdôležitejšie príležitosti v rozvoji deliberatívnej komunikácie. Na druhej strane, opatrenia na obmedzenie týchto práv alebo prejavov patria medzi významné riziká. Z hľadiska vymožitelnosti a aplikácie tohto zákona zverejnila nezisková organizácia Transparency International (2019) analýzu, ktorá ukázala, že možnosť verejnej kontroly štátnych a komunálnych spoločností prostredníctvom zákona o slobodnom prístupe k informáciám je nedostatočná vo všetkých skúmaných krajinách. Viac ako štvrtina z celkovo 85 subjektov v piatich krajinách neposkytuje verejnosti o sebe žiadne informácie alebo úplne popiera svoju informačnú povinnosť, na čo využívajú diery v legislatíve.

Podľa Reportérov bez hraníc slovenskí novinári tradične ťažia zo silného zákona o slobode informácií a judikatúry, ktoré bránia ich práva. Súčasná vláda po prevzatí moci v roku 2020 sľúbila nové zákony na zlepšenie ochrany novinárov a ich zdrojov, na posilnenie redakčnej a finančnej nezávislosti verejnoprávneho vysielania, na zvýšenie transparentnosti vlastníctva a financovania médií a na zníženie trestov odňatia slobody za ohováranie.

V rámci etickej oblasti možno povedať, že etický kódex má každé väčšie médium. Tieto etické kódexy a ich jednotlivé úpravy sú flexibilnejšie ako doterajšia právna úprava.

Medzi najväčšie riziká tejto domény na Slovensku patrí pomalá reakcia vlády na existenciu a fungovanie nových typov médií (online, on-demand služby, podcasting a pod.), malý mediálny trh s malým publikom, globalizácia a mediálna koncentrácia reprezentovaná mediálnymi konglomerátmi a vlastníckmi médií.

Na druhej strane medzi najväčšie príležitosti patrí väčšia rôznorodosť pohľadov a produkcie médií a digitálneho obsahu, ako aj nová mediálna legislatíva, ktorá má byť komplexnejšia, normatívnejšia a schopná pokryť viacero typov médií.

Zdroje a ďalšia literatúra

Zajac, L., Šípoš, G., Piško, M. (2019). *Access to information in European capital cities*. Bratislava : Transparency International Slovakia. (online). Available at: [https://transparency.sk/wp-content/uploads/2019/09/Access To Information In European Capital Cities.pdf](https://transparency.sk/wp-content/uploads/2019/09/Access-To-Information-In-European-Capital-Cities.pdf)

2022 press freedom index. (2022). Reporteurs Without Borders. (online). Available at: <https://rsf.org/en/index>

Zodpovednosť médií

Čo to znamená a ako ju môžeme monitorovať?

Marcus Kreutler

Médiá niekedy zachádzajú príďaleko: môže ísť o príliš senzáciechtivé spravodajstvo, nátlakové výskumné techniky alebo nevhodný výber fotografií – pravdepodobne si z vlastnej skúsenosti dokážete predstaviť viac ako jeden dobrý príklad. Posiela však štát políciu, aby ich potrestala? Dúfajme, že nie, aspoň nie v demokratických spoločnostiach, ktoré zaručujú slobodu prejavu. Hranice toho, čo nie je zakázané zákonom, sú často oveľa širšie ako hranice dobrej, eticky správnej žurnalistiky. Ako povedal odborník na komunikáciu Claude Jean Bertrand (2000: 22): „Médiá môžu spôsobiť vážnu ujmu bez toho, aby porušili zákon.“ Tu vstupuje do hry spoločenská zodpovednosť médií. Pojem zahŕňa všetky druhy aktivít, ktorých cieľom je brať médiá na zodpovednosť voči zainteresovaným stranám fungujúceho a spravodlivého spoločenského diskurzu, takže celkovým cieľom je poskytnúť verejnosti zodpovednú žurnalistiku (Fengler, 2019).

Keď hovoríme o zodpovednosti, novinárom, aspoň v Európe, často ako prvé napadnú novinárske etické kódexy alebo konkrétne rady a komisie, ktoré rozhodujú o prípadoch pochybnej novinárskej činnosti. Vo väčšine prípadov sa tradične zriaďovali ako tlačové rady, mnohé z nich ale dnes pokrývajú aj iné typy médií a niektoré sa dokonca nazývajú mediálnymi radami. Ak máme pocit, že mediálny obsah je nezlučiteľný s profesionálnymi novinárskymi štandardmi, môžeme sa sťažovať práve týmto radám, ktoré prípad prešetria a prípadne dané médium sankcionujú. Nie však právnymi sankciami, ale internými alebo verejnými napomenutiami, ktorým sa zvyčajne novinári radšej vyhýbajú – nechcete predsa, aby iní odborníci vo vašej oblasti verejne nesúhlasili s vašou prácou.

Takéto mechanizmy novinárskej sebaregulácie sú však iba jednou časťou zodpovednosti médií – časťou, ktorá sa zameriava na to, čo môže novinárska obec urobiť na podporu zodpovednej žurnalistiky. Zodpovednosť médií možno chápať v širšom zmysle slova, vrátane aktivít iných aktérov (Bardoel & D'Haenens, 2004):

Médiá môžu zaviesť svoje vlastné kódexy správania sa alebo vymenovať ombudsmanov, aby diskutovali o svojej práci s publikom, zapájať sa do mediálnej kritiky a tiež motivovať politických aktérov. Tí sa môžu rozhodnúť implementovať štatutárne nástroje, ktoré sú rozhodne nezávislé od politického rozhodovania (keďže inak by predstavovali zásah štátu). V niektorých krajinách, v ktorých absentuje prax v oblasti spoločenskej zodpovednosti médií, môžu byť na vytváranie takýchto nástrojov využívaní zahraniční aktéri, ako napríklad nadácie.

Vzhľadom na množstvo nástrojov si každý pokus o zmapovanie a porovnanie zodpovednosti médií v rôznych krajinách vyžaduje široké porozumenie tejto oblasti. Zatiaľ čo v jednej krajine môže chýbať fungujúca tlačová rada, dôležitú úlohu pri zvyšovaní zodpovednosti médií by mohli potenciálne zohrávať mediálne observatória. Dôležitý je výsledok, nie nástroj. Konzorcium Mediadelcom nasledovalo túto myšlienku (Fengler et al., 2022) a analyzovalo kľúčový vývoj v oblasti zodpovednosti médií počas prvých dvoch desaťročí 21. storočia a národné schopnosti monitorovať túto oblasť.

Zdá sa, že nezávislé mediálne rady si ako klasický nástroj samoregulácie médií zachovávajú ústrednú úlohu v oblasti zabezpečovania zodpovednosti médií v Európe: v krajinách s dobre etablovanými radami (Nemecko, Švédsko), ale aj v krajinách s určitými spormi okolo takýchto rád (ako napríklad Estónsko, kde súperia dve rady) sa zistilo, že sa v nich rozvíja pomerne živá akademická diskusia o zodpovednosti médií. Podobné tvrdenie platí aj o Rakúsku, kde opätovné založenie tlačovej rady v roku 2010 znamenalo obrat v monitorovaných činnostiach. Nedostatok takýchto nástrojov často súvisí s obmedzeným odborným záujmom alebo polarizáciou v rámci novinárskej komunity (napr. Poľsko, Maďarsko). Iniciatívy verejných alebo trhových aktérov určené na vyplnenie tejto medzery sú pomerne zriedkavé, aj keď existuje akademická diskusia o tom, „čo by mala robiť žurnalistika“. Keďže sa zdá, že existuje určitá súhra medzi existenciou úspešných nástrojov v rámci zodpovednosti médií a živého monitorovacieho prostredia, môžeme tu identifikovať riziko a zároveň príležitosť: Jedna oblasť môže spustiť vývoj v druhej, v negatívnom aj pozitívnom zmysle slova.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Bardoel, J., & d'Haenens, L. (2004). Media responsibility and accountability: New conceptualizations and practices. *Communications*, 29, 5-25.

Bertrand, C. J. (2000). *Media ethics & accountability systems*. Transaction.

Fengler, S. (2019). Media accountability. In *The international encyclopedia of journalism studies*. <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0078>

Fengler, S., Eberwein, T., Karmasin, M., Barthel, S., & Speck, D. (2022). Media accountability. A global perspective. In S. Fengler, T. Eberwein, & M. Karmasin (Eds.), *The global handbook of media accountability* (pp. 3-57). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429326943-2>

Monitorovanie udržateľnosti žurnalistiky

Kritické faktory

Peter Berglez & Mart Ots

Žurnalistika vychádza z množstva podmienok, ktoré sú kľúčové pre jej rozvoj, odolnosť a dlhodobé fungovanie v rámci mediálneho systému. Ide o trhové podmienky (vlastnícke štruktúry atď.), rozvoj verejnoprávnych médií, výrobné podmienky (vplyv digitalizácie; zdroje určené na investigatívne a zahraničné spravodajstvo a pod.), pracovné podmienky a úroveň rozmanitosti medzi zamestnancami, napr. rovnováha medzi mužmi a ženami v novinárstve a novinárske kompetencie vrátane vzdelávania, odbornej prípravy a vnímania miery profesionality tohto povolania.

Monitorovacie kapacity v krajine

Kedže podmienky sú rôznorodé, na to, aby bolo možné sledovať, ako sa darí žurnalistike, je potrebný široký rozsah údajov. Prvý krok, ktorý musíme urobiť, je preskúmať, či existujú aktéri, ktorí produkujú správne typy údajov, ktoré nám umožňujú sledovať všetky dôležité ukazovatele. Niektoré inštitúcie, ako sú verejné orgány alebo výskumné ústavy, už môžu mať mandát na zhromažďovanie údajov z rôznych zdrojov a monitorovanie žurnalistiky na určitý účel, čo by mohlo byť dobrým východiskovým bodom.

Následne treba vymedziť rozsah dlhoročne monitorovaných údajov. Štruktúrované údaje dostupné v priebehu niekoľkých rokov nám umožňujú sledovať, ako sa žurnalistika mení v priebehu času, a umožňujú nám vyvodiť závery o konkrétnych zmenách. Zdôrazňuje tiež trendy, ktoré nám pomáhajú vytvárať prognózy a scenáre. V ideálnom prípade sa takéto údaje zbierajú podobnými metódami každý rok, čo umožňuje medziročné porovnanie, napríklad počtu mediálnych organizácií, rovnováhy medzi verejnoprávными a súkromnými médiami, miery nezamestnanosti novinárov, úrovne digitalizácie v redakciách a pod.

Kvalita monitorovaných príspevkov

Nízka kvalita údajov je spojená s monitorovaním rizík. Často existuje široká škála zainteresovaných strán, ktoré zverejňujú informácie o novinárskych podmienkach a výkonoch. Hlavnou výzvou preto je posúdiť dôveryhodnosť, spoľahlivosť a kontinuitu zdrojov údajov. Vysoká úroveň akademického výskumu sa zvyčajne považuje za dobré znamenie a spája sa so širšími možnosťami monitorovania. Je to tak preto, že tieto poznatky boli vytvorené vedeckými metódami, aj keď, samozrejme, môže existovať kvalitná a menej kvalitná veda. V spoločnosti môžu mať rôzni aktéri rôzne postavenie a rôznu mieru legitímnosti pri vytváraní údajov o udržateľnosti žurnalistiky v spoločnosti.

Pokrytie tém

Okrem kvality je dôležitá aj rozmanitosť údajov, pretože v žurnalistike by mohlo dochádzať k nadhodnoteniu niektorých typov údajov, zatiaľ čo iné typy chýbajú. Napríklad, dobre známe je, že kvôli požiadavkám reklamného priemyslu existuje veľký a rozvinutý sektor výskumných agentúr a technologických firiem, ktoré monitorujú používanie médií, vrátane toho, čo publikum sleduje a ako dlho. Zároveň môže byť oveľa zložitejšie nájsť údaje o podmienkach, ktoré sú mimo záujmu tých, ktorí bežne financujú médiá – napr. reklamného priemyslu, politikov a štátnych orgánov. Napríklad o pracovných podmienkach v redakciách alebo vzťahoch medzi novinármi vieme veľmi málo.

Dostupnosť znalostí o monitorovaní a údajov

Napokon, dôležitým aspektom je dostupnosť údajov. Poznatky vytvorené vedeckými pracovníkmi sú často verejne dostupné. Mnohé informácie, ako napríklad údaje o sledovanosti, ďalšie metriky, algoritmické dáta atď. si však mediálne spoločnosti nechávajú pre seba, čo sťažuje sledovanie vývoja žurnalistiky v spoločnosti.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Berglez, P., Olausson, U. & Ots, M. (Eds.).(2017). *Sustainable journalism. Integrating the environmental, social and economic challenges of journalism*. Peter Lang.

Koho možno považovať za novinára

Ako môžeme monitorovať novinárov a ich odborné kompetencie?

Lenka Waschková Císařová

Pri pozeraní hollywoodskych filmov a čítaní populárnej literatúry by si človek pomyslel, že identita novinára je jednoznačná. Pravdepodobne ide o charizmatického človeka, ktorý sa so svojimi zdrojmi stretáva v podzemných garážach a odhalenia zverejní do jedného dňa. Ale tak, ako nás napríklad televízna relácia o lekároch nenaučí, ako odstrániť slepé črevo, ani populárne zobrazenia novinárov neodhalia celú pravdu o novinárskej profesii.

Ak sa chceme zamyslieť nad tým, koho môžeme nazvať novinárom a čo sa o novinároch môžeme dozvedieť, máme v podstate dve možnosti. Buď sa budeme spolu s Terryom Pratchettom (2001) naivne čudovať, ako sa z „obyčajných“ ľudí stanú novinári a kto im povie, čo majú písať alebo zaznamenávať, alebo sa hlbšie zamyslíme nad tým, kto by mohol byť novinár a aké by v ideálnom prípade mali byť jeho odborné kompetencie.

Definícia novinára

V čase, keď sa pojem „novinár“ rozširuje, môžeme novinárov označiť za profesionálnych tvorcov mediálneho obsahu. Takýto tvorca je v podstate každý, kto sa opakovane podieľa na tvorbe mediálneho obsahu (napr. novinár na plný úväzok, novinár na čiastočný úväzok, nezávislý redaktor, redaktor, šéfredaktor, fotoreportér, kameraman, grafický dizajnér atď.) (Deuze, 2005). Aby sme mohli definovať takýchto profesionálov, povedať, kto sú a čo robia, je potrebné stanoviť si jasné hranice ich identity a podľa toho zamerať náš výskum. V tomto smere taktiež pomáha formovanie očakávaní zo strany spoločnosti, pretože novinári patria medzi kľúčových aktérov pri presadzovaní (deliberatívnej) demokracie.

Kompetencie

Jedným zo spôsobov, ako definovať novinárov, je zamerať sa na ich profesionálne kompetencie. Ak odbornú kompetenciu chápeme ako potenciálnu schopnosť jednotlivca alebo celého profesionálneho tímu úspešne zvládnuť určité situácie alebo vykonať určitú úlohu alebo prácu, môžeme sa potom pýtať, čo možno na jednej strane očakávať, želať si a na druhej strane reflektovať reálny výkon novinárov vo svojich zamestnaniach (Willnat, Weaver & Choi, 2013). Na novinársku profesiu a kompetencie sa môžeme zamerať aj preto, aby sme ich lepšie spoznali a zistili, či tieto danosti zdieľajú všetci novinári. Niektoré z kompetencií zahŕňajú etiku, zručnosti, motiváciu, čestnosť a zvedavosť.

Skúmaním kompetencií môžeme tiež identifikovať potenciálne riziká, ktorým čelia novinári pri výkone svojej profesie. Čo sa napríklad stane, ak niektorí novinári nedodržiavajú očakávané etické alebo redakčné zásady? Môže nastať množstvo situácií: strata reputácie novinára v odbornej komunite, jednorazová sankcia zo strany zamestnávateľa, strata zamestnania a/alebo strata dôvery publika. Jednou z očakávaných novinárskych hodnôt je profesionálna autonómia – nezávislosť od vplyvov vo vnútri aj mimo redakcie. V českom kontexte môžeme nasledovať príklad novinára Mareka Přibila, ktorého prepustili z vydavateľstva Mafra vtedajšieho premiéra Andreja Babiša. O prácu prišiel po anonymnom zverejnení nahrávok hovoru medzi Babišom a novinárkou, počas ktorého diskutovali o sérii kritických článkov o politických oponentoch majiteľa. Skupina 155 novinárov z vydavateľstva sa navyše v spoločnom vyhlásení dištancovala od Přibilových činov (iDnes, 2017), pričom ich označila za „neprofesionálne a nemorálne“ (kontext pozri Kotisová & Waschková Císařová, 2023).

Otázkou novinárskych kompetencií sa môžu výskumníci zaoberať buď na národnej úrovni, alebo na medzinárodnej úrovni, prostredníctvom komparatívnych výskumov. Aby sme mohli monitorovať kompetencie profesionálnych tvorcov spravodajstva, rozhodli sme sa zamerať najmä na novinárske znalosti, zručnosti, postupy, úlohy, ale aj na kultúru a hodnoty, keďže tie sú v tomto smere najvýpovednejšie (Hanitzsch & Vos, 2017).

Tieto témy sú veľmi široké, ale ponúkajú flexibilný obraz o novinárskej profesii a jej kompetenciách, ako aj o tom, ako môže prispieť k budovaniu informovanej spoločnosti a mediálnej legislatíve. Ak teda chceme potenciálne monitorovať túto tému, musíme brať do úvahy niekoľko faktorov: celkový obraz, rôzne úrovne analýzy mediálnej produkcie (napr. medzinárodná, národná, lokálna, systémová, organizačná, individuálna) a rôzne časové obdobia. Aby sa naplnilo takéto očakávanie, postup monitorovania musí byť deduktívny – dlhodobé mapovanie systémovej a organizačnej úrovne vrátane národného a/alebo medzinárodného rámca a postupný prechod na individuálnu úroveň novinára; a následne indukzívny – treba prejsť od jednotlivých aktérov (novinárov) k mapovaniu údajov na systémovej úrovni s podobnou hĺbkou prístupu.

Tento prístup založený na získavaní poznatkov z monitorovania novinárskej profesie a kompetencií pomáha pri odhaľovaní/zmierňovaní rizík a príležitostí v (deliberatívnej) komunikácii. Konkrétne teda môže pokrývať určitý časový rámec, napríklad 20 rokov v histórii výskumu novinárov v konkrétnych krajinách (Mediadelcom, 2022); vziať do úvahy všetkých možných tvorcov relevantných údajov (zvyčajne akademickú obec, priemysel a mimovládne organizácie); monitorovať národné údaje a medzinárodné porovnávacie zistenia (napr. Worlds of Journalism); a v neposlednom rade zvážiť kvalitu existujúcich údajov a ich dostupnosť pre všetkých členov spoločnosti.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.

Hanitzsch, T. & Vos, T. P. (2017). Journalistic roles and the struggle over institutional identity: The discursive constitution of journalism. *Communication Theory*, 27, 115-135.

Babiš selhal, kolega se choval nemorálně, uvedli novináři MF Dnes a iDnes.cz. (2017, May 4). *iDnes*. <https://www.idnes.cz>

Kotisova, J. & Waschková Císařová, L. (2023). "I know which devil I write for": Two types of autonomy among Czech journalists remaining in and leaving the Prime Minister's newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 28(1), 238-256.

Mediadelcom. (2022). Risks and opportunities related to media and journalism studies (2000–2020). Case study on the national research and monitoring capabilities. In *Studies on national media research capability as a contextual domain of the sources of ROs. Approaching deliberative communication: Studies on monitoring capability and on critical junctures of media development in 14 EU countries*, CS1, D-2.1.

Pratchett, T. (2001). *The truth*. Harper Collins.

Willnat, L., Weaver, D. H. & Choi, J. (2013). The global journalist in the twenty-first century. *Journalism Practice*, 7(2), 163-183.

Worlds of Journalism. <https://worldsofjournalism.org>

Kto vie o praktikách používania médií?

Ragne Kõuts-Klemm, Iveta Jansová & Lilia Raycheva

Každá európska krajina pravidelne zhromažďuje informácie o spôsoboch, akými ich občania používajú médiá. Vieme mnoho o publiku a o tom, ako pristupuje k médiám. Tieto informácie však nie sú vždy zdieľané. Prečo?

Ako uvádza fínsky výskumník Juha Herkman (2008), mediálny priemysel je veľký biznis a aj údaje o používaní médií sa stali veľkým biznisom. Mediálne organizácie sa zaujímajú o informácie o publiku a jeho charakteristikách, pretože im umožňujú

efektívnejšie poskytovať obsah, ktorý je atraktívny pre cieľových používateľov a sprostredkovať firmám a iným záujemcom kontakt s publikom, teda reklamu.

Kto stojí za výskumom?

Komerčné prieskumné agentúry, ktoré zhromažďujú údaje o používaní médií, poskytujú informácie o dosahu a trhovom podiele publika, popularite v porovnaní s ostatnými a sociodemografickom profile publika. To všetko sú speňažiteľné dáta. Najväčšími zberateľmi údajov v Európe sú medzinárodne pôsobiace výskumné agentúry ako Nielsen, Kantar, Reuters, GfK atď. Spoliehajú sa na overené metodiky, ktoré mediálnym domom umožňujú realizovať obchodné rozhodnutia.

Aj samotné médiá môžu vďaka digitálnemu prostrediu zistiť dôležité informácie o svojich používateľoch a analyzovať správanie sa publika na základe internetových metrík. Toto je, samozrejme, doplnok k ich klasickému výskumu prostredníctvom peplemetrov, meraniu sledovanosti a podobným dátam, ktoré pravidelne zhromažďujú. Údaje o používateľoch digitálnych médií však extrahujú iba niekoľko charakteristík publika a vedci tvrdia, že na základe nich sú používatelia vnímaní ako neustále sa zlučujúce údaje bez jasnej identity (Fisher & Mehozay, 2019). Vlastníci údajov môžu zriedkavo vykonať sofistikovanú analýzu, aby pochopili členov publika ako jedinečné osoby. S tým súvisí aj fakt, že aj keď firmy/poskytovatelia obsahu dokážu zbierať veľké množstvo dát (hovoríme tu o veľkých dátach), stále ich nedokážu reálne analyzovať a využiť vo svojich ďalších stratégiách. Komerční a verejnoprávni vysielatelia so svojimi súvisiacimi službami na požiadanie zbierajú veľké dáta o využívaní týchto služieb, zástupcovia mediálneho priemyslu však prezradili, že stále nie sú schopní tieto dáta plne využívať, čím zaostávajú za väčšími zahraničnými poskytovateľmi obsahu ako je napríklad Netflix. Ďalšou vrstvou sú služby založené na predplatnom (t. j. platené noviny alebo časopisy, platené video na požiadanie atď.), ktoré odmietajú zdieľať svoje používateľské údaje s vonkajším svetom (akademickou aj verejnou sférou).

Ako vidíme, aj keď existujú veľmi rôznorodé a komplexné údaje o používaní médií, dostupnosť údajov je často obmedzená na konkrétne strany. Údaje vlastní súkromné mediálne spoločnosti, platformy a komerčné výskumné agentúry. Tieto údaje sa zriedka používajú na zabezpečovanie spoločného dobra (znalosti, plánovanie politiky, posilnenie postavenia používateľov atď.). Existuje však niekoľko výnimiek. Niektoré krajiny majú lepšie dohody medzi verejným a súkromným sektorom o zdieľaní údajov. V krajinách s väčšou transparentnosťou údajov o komerčných médiách môžu byť tieto poznatky použité ako základ pre správnu mediálnu politiku, ktorá je v prospech mediálneho priemyslu, publika a demokracie. Ďalším dôležitým zdrojom zberu dát sú akademické inštitúcie a univerzity. Ich cieľom je pochopiť mediálne „svety“ používateľov, ako môžu médiá posilniť ich postavenie alebo ako môžu byť nástrojom sebarealizácie. Zber údajov zameraných na používateľa môže poskytnúť nevyhnutný základ pre politiky a legislatívne opatrenia, ktorých cieľom je zlepšiť kompetencie používateľov v záujme rozvoja spoločností a

demokracií. Tento druh zberu údajov sa musí riadiť vysokým štandardom výskumnej etiky, získavať účastníkov na dobrovoľnej báze a niesť zodpovednosť za dôsledky, ktorým publikum môže čeliť po vyvodení alebo implementácii záverov. Tento typ zberu údajov musí byť dostatočne rôznorodý, aby umožnil sofistikovanú analýzu dát. Definícia zberu údajov slúžiaceho na akademické účely vedie k záveru, že akademický výskum potrebuje veľké množstvo zdrojov. Tento posledný bod preto automaticky znamená, že zber akademických údajov tohto typu je zriedkavý, najmä ak hovoríme o dlhodobjšom časovom horizonte.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Bird, S. E. (2011). Are we all producers now? Convergence and media audience practices. *Cultural Studies*, 25(4-5), 502-516. <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600532>

ESOMAR – ethics and guidelines for commercial audience research: <https://esomar.org/codes-and-guidelines>

Fisher, E., & Mehozay, Y. (2019). How algorithms see their audience: Media epistemes and the changing conception of the individual. *Media, Culture & Society*, 41(8), 1176-1191.

Herkman, J. (2008). Current trends in media research. *Nordicom Review*, 29(1), 145–159.

Ako súvisia mediálne kompetencie s výskumom rizík a príležitostí a deliberatívnej komunikácie?

Alnis Stakle & Anda Rožukalne

Ako sa môže moderný človek orientovať v zložitom mediálnom ekosystéme? Ako môže každý z nás lepšie využiť výhody dnešných rôznorodých médií? Aká je rovnováha medzi účasťou na komunikácii, prejavom kreativity a možným vplyvom rôznych hráčov v komunikačnom prostredí?

Kedže si uvedomujeme meniace sa procesy moderného komunikačného prostredia a možnosti spoločnosti aj jednotlivcov naučiť sa ich, porozumieť im a využívať ich, mediálne kompetencie sa dostali do centra záujmu vedcov a do pozornosti tvorcov politik, pedagógov a odborníkov na komunikáciu. Okrem toho sa mediálna gramotnosť a mediálna výchova zdôrazňujú ako riešenie dezinformácií, politickej polarizácie a manipulácie, pričom (okrem iných kompetencií) pripisujú kľúčový význam kritickému mysleniu.

Kompetencie súvisiace s médiami považujeme za široký pojem historicky súvisiaci s rozvojom audiovizuálnych médií (t. j. rozhlasu a televízie), ktorý sa rozšíril o pojmy čitateľská, onlinová a digitálna gramotnosť. Existujú veľmi odlišné a niekedy dokonca protichodné predstavy o kompetenciách súvisiacich s médiami ako o súbore zručností, ktoré publiku poskytujú rôzne nástroje na analýzu a pochopenie informácií. Zahŕňajú schopnosť kriticky pristupovať k rôznym správam alebo príbehom v analógových a digitálnych médiách, čítať, analyzovať a dešifrovať obsah vložený do týchto správ, rozpoznať vzorce komunikácie a zámery aktérov podieľajúcich sa na ich vytváraní, kriticky hodnotiť správy a vytvárať vlastné obsahy za účelom komunikácie, získavania pracovných príležitostí a zábavy.

Posilnenie občianskej spoločnosti

Koncept kompetencií súvisiacich s médiami však nesúvisí len s vyššie uvedenými zručnosťami. Tiež sa predpokladá, že má potenciál zmeniť vzorce správania s cieľom prekonať osobné a kolektívne bezpečnostné riziká. Kompetencie súvisiace s médiami sú teda vnímané ako sústavne sa vyvíjajúci súbor zručností, ktoré podporujú demokratizáciu, sociálnu participáciu a právny štát. Tento koncept je súčasne zakorenený v paradigme verejného protekcionizmu a posilňovania občianskej spoločnosti. To odráža potrebu poskytnúť mediálnemu publiku bezpečné prostredie na komunikáciu s verejnosťou a možnosť získať kompetencie súvisiace s médiami. Diskusia o problematických otázkach preto súvisí s hľadaním rovnováhy medzi verejnou morálnou panikou spojenou s účinkami médií a potrebou pravidelne redefinovať hodnoty demokratických spoločností, akými sú sloboda prejavu a pluralita názorov.

Súčasný rámec mediálnych kompetencií je založený na troch historicky prepojených diskurzoch. Po prvé, na kompetencie súvisiace s médiami z perspektívy protekcionizmu sa nahliadame cez diskurz mediálnych účinkov. Mediá sú popisované ako výkonné technológie, ktoré dokázali vo veľmi krátkom čase výrazne zmeniť agendu a správanie sa každého človeka. Pozornosť sa sústreďuje na neustále sa zvyšujúci čas strávený pred obrazovkou, čím sa zdôrazňuje riziko, že nekontrolovaná konzumácia médií môže mať nepriaznivý vplyv na povedomie o tradičných hodnotách a sociálne vzťahy. Hlavné hrozby súvisiace s intenzívnym využívaním médií sú spojené so šírením dezinformácií, prístupom k násilnému obsahu a pornografii, distribúciou alkoholu, reklamy na tabak a hazardné hry, porušovaním autorských práv, posilňovaním sexismu a rasizmu, rizikami pre verejné zdravie a kybernetickým zločinom.

Po druhé, interpretácia kompetencií súvisiacich s médiami v kontexte reprezentácie a chápania reality je pohľad založený na semiotike, kritických kultúrnych štúdiách a diskurze mediálnej ekológie. V tejto perspektíve sú mediálne kompetencie vnímané ako súbor zručností, ktoré posilňujú schopnosť publika odhaliť vplyv komerčnej produkcie na mediálny obsah a dešifrovať ideologicky nasýtené informácie, predsudky o rodine, veku, triede a rase. Žurnalistika sa považuje za profesionálnu činnosť, ktorá vytvára realitu a odhaľuje predsudky. Publikum musí pochopiť etiku žurnalistiky a záujmy vlastníkov médií.

Po tretie, mediálne kompetencie v pedagogike sú vnímané ako súbor vekovo špecifických zručností, ktoré sú potrebné na bezpečnú a cieľavedomú účasť na sprostredkovanej komunikácii a digitálnej kultúre ako celku.

Získanie mediálnej kompetencie

Uľahčenie pochopenia a osvojenia si neustále sa vyvíjajúcej digitálnej kultúry je základným aspektom kompetencií súvisiacich s médiami v mediálnej pedagogike,

ktorá povzbudzuje publikum, aby si ďalej osvojovalo nové zručnosti prostredníctvom samovzdelávania a procesov vzájomného učenia sa.

V každom z týchto pohľadov sú kompetencie súvisiace s médiami chápané ako prienik do mediálnych mocenských štruktúr a prevládajúcich ideológií, avšak diskurzívny rozdiel je viditeľný v prístupoch k otázkam zmeny inštitucionálnej a politickej moci, reprezentácie a konštrukcie reality a chápania osobnej a sociálnej identity v mediálnej pedagogike.

Mediálne kompetencie a deliberatívna komunikácia

V rámci deliberatívnej komunikácie sa kompetencie súvisiace s médiami stávajú takpovediac metakompetenciami, ktoré poskytujú rámec aj obsah určený na vyvažovanie osobných a kolektívnych hodnôt, argumentov, diskusií a noriem. Zastrešujúcim cieľom deliberatívnej komunikácie je vytvorenie udržateľného komunikačného ekosystému založeného na empatickej a odôvodnenej diskusii prebiehajúcej bez toho, aby boli akokoľvek dotknuté existujúce možnosti nadväzovať vzájomné kontakty medzi jednotlivcami a rôznymi sociálnymi skupinami s cieľom dohodnúť sa na hodnotách a rozhodovaní vo verejnom záujme.

Monitorovanie mediálnej kompetencie

Kompetencie súvisiace s médiami sa v EÚ monitorujú v rôznych štúdiách, ktorým dominujú témy ako meranie digitálnych zručností publika, ochrana osobných údajov, sebahodnotenie úrovni získaných mediálnych kompetencií a potreba osvojovať si ich, kritické vyhodnocovanie kvality informácií a rozpoznávanie zavádzajúcich informácií. Spomenieme napríklad medzinárodný výskumný projekt EU Kids Online: Výskum onlinových príležitostí, rizík a bezpečnosti európskych detí, Mapovanie praktík a mediálnej gramotnosti v EÚ-28 Európskym audiovizuálnym observatóriom, Index mediálnej gramotnosti Inštitútu otvorenej spoločnosti v Sofii a iné.

V krajinách EÚ existujú rôzne prístupy a tradície viazané na štúdium kompetencií súvisiacich s médiami, čo sťažuje vzájomné porovnávanie získaných údajov. Dlhodobé a medzinárodné komparatívne monitorovanie mediálnych kompetencií založené na ukazovateľoch deliberatívnej komunikácie by prinieslo pochopenie korelácií medzi deliberatívnou komunikáciou rôznych sociálnych skupín a úrovňami kompetencií súvisiacich s médiami.

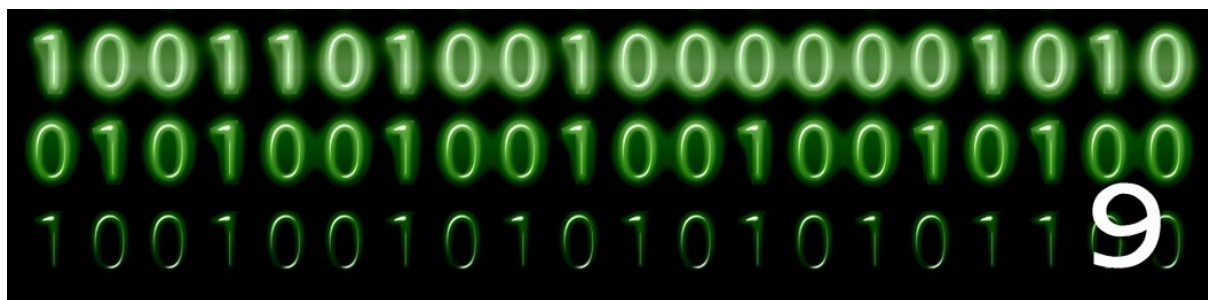
Zdroje a ďalšia literatúra:

Friesem, Y. (2023). *The Routledge handbook of media education futures post-pandemic*. Routledge.

Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action: Questioning the media*. Lanham, Rowman & Littlefield.

Jones, S., Dawkins, S. & McDougall, J. (2023). *Understanding virtual reality: Challenging perspectives for media literacy and education*. Routledge.

Potter, W. J. (2021). *Media literacy*. SAGE.

Úloha „fuzzy setu“ kvalitatívnej komparatívnej analýzy

Vysvetľovania rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu

Dina Vozab, Zrinjka Peruško & Filip Trbojević

Vďaka rastúcemu záujmu o komparatívny komunikačný výskum existuje na medzinárodnej a európskej úrovni množstvo výskumných projektov a monitorovacích nástrojov, ktoré by mohli byť užitočné pri hodnotení rizík a príležitostí pre médiá. Okrem už existujúcich nástrojov, ktoré monitorujú slobodu tlače na celom svete, ako sú Freedom House a Reporters Sans Frontières (slov. Reportéri bez hraníc) existuje v súčasnosti mnoho ďalších výskumných a monitorovacích projektov. Na európskej úrovni je najvýznamnejším monitorovacím nástrojom tzv. Media Pluralism Monitor, ktorý hodnotí riziká v európskych mediálnych systémoch pri dosahovaní plurality a rozmanitosti. Štúdia Worlds of Journalism vedená Thomasom Hanitzschom analyzuje stav žurnalistiky od roku 2007 a Reuters Institute for the Study of Journalism na Oxfordskej univerzite skúma mediálne publikum od roku 2012. Existuje viac štúdií a údajov, ktoré umožňujú výskumníkom hľadať inovatívne stratégie porovnávacieho výskumu. Z hľadiska metodológie je však rôznorodosť menšia, keďže dominujú kvantitatívne prístupy (Downey, 2020).

V konzorciu Mediadelcom využívame pomerne inovatívnu metodiku používanú v mediálnych a komunikačných štúdiách za účelom hodnotenia rizík a príležitostí pre rozvoj deliberatívnej komunikácie. Viacerí autori presadzovali používanie kvalitatívnej komparatívnej analýzy fuzzy set (fsQCA) v komparatívnych mediálnych výskumoch (Downey, 2020; Downey & Stanyer, 2010). Práve túto metódu používa stále viac štúdií (napr. Büchel et al., 2016; Humprecht & Büchel, 2013; Peruško et al., 2021), no jej využitie v komparatívnych mediálnych výskumoch, ktoré sa stále spoliehajú prevažne na kvantitatívne prístupy, je stále obmedzené (Downey, 2020).

FsQCA má v porovnaní s kvantitatívnymi prístupmi niekoľko výhod. Metóda FsQCA totiž premostňuje kvalitatívnu a kvantitatívnu logiku v porovnávacom výskume a môže poskytnúť komplexnejšie vysvetlenie toho, ako odlišné kauzálne podmienky ovplyvňujú určité výsledky. Metodológia umožňuje zahrnutie malých-N, stredných-N a väčších-N prípadov (Ragin, 2008), čo výskumníkom poskytuje veľkú flexibilitu v dizajne porovnávacieho výskumu. Metóda sa tiež líši od korelačného myslenia (ktoré je lineárne a symetrické), pretože uznáva, že vzťah medzi sociálnymi javmi je často asymetrický a ekvifinálny. Asymetria znamená, že jeden typ vzťahu medzi premennými nevyklučuje iné možné vzťahy. Ak sa napríklad vytvorí vzťah medzi rozvojom a demokraciou, nevyklučuje to, že demokratické môžu byť aj nerozvinuté krajiny (Ragin, 2008: 15). Niekedy existuje viac príčinných vysvetlení alebo „kauzálnych receptov“ viazaných na rovnaký výsledok. Vo vývoji mediálnych systémov je práve táto ekvifinalita to, čo hľadáme pri riešení otázok o trendoch rizík a príležitostí – krajiny sú schopné dosiahnuť rovnaký cieľ rôznymi cestami. Napríklad, v niektorých kontextoch by sa možno dalo dosiahnuť deliberatívnu komunikáciu dobre regulovanými médiami a silnými systémami zodpovednosti, zatiaľ čo v iných by sa to dalo dosiahnuť pomocou udržateľnej žurnalistiky a dobre informovaného a mediálne gramotného publika. Metóda by mohla dobre fungovať na mikro-, mezo- alebo makroúrovni porovnávacieho výskumu a je vhodná aj na skúmanie viacúrovňových javov alebo praktík, napríklad nadnárodných tokov alebo globalizovaných mediálnych kultúr, a preto má potenciál vysvetliť zmeny v čase (Downey, 2020).

Jedným z najdôležitejších aspektov analýzy je kalibrácia, ktorá sa týka priradovania prípadov k súborom s použitím hodnôt medzi 0 a 1 (Ragin, 2008). Súpravy môžu byť ostré a majú iba dve kategórie. Ako to však v sociálnych vedách často býva, sociálne javy sú zložitejšie a fuzzy set reaguje na túto vyššiu zložitost' a nuansy. Použitím fuzzy setu môžeme rozpoznať, že určité prípady patria do skupiny krajín so vysokou mierou slobody médií, ale na rôznych úrovniach – napr. Nórsko je podľa indexu slobody tlače RSF na prvom mieste a Taliansko sa v roku 2022 umiestnilo na 58. mieste.

Cesta konzorcia Mediadelcom

V konzorciu Mediadelcom analyzujeme, či štyri oblasti – právny rámec, žurnalistika, modely využívania médií a mediálne kompetencie – majú vplyv na deliberatívnu komunikáciu. Na základe tohto postupu sa snažíme analyzovať, aké sú cesty k dosiahnutiu deliberatívnej komunikácie v Európe, a to poskytnutím detailného kontextuálneho vysvetlenia zložitých kauzálnych vzťahov.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Büchel, F., Humprecht, E., Castro-Herrero, L., Engesser, S., & Brüggemann, M. (2016). Building empirical typologies with QCA: Toward a classification of media systems.

The International Journal of Press/Politics, 21(2), 209–232.
<https://doi.org/10.1177/1940161215626567>

Downey, J. (2020). Comparative communication research: Why we really need some more fuzzy thinking. *International Journal of Communication*, 14.

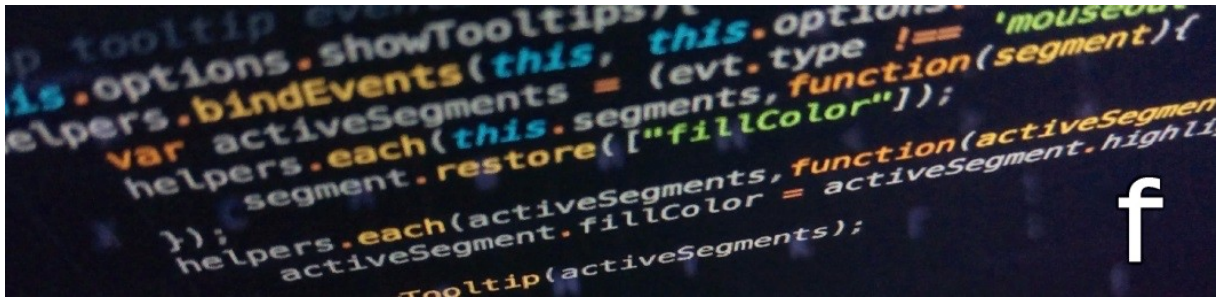
Downey, J., & Stanyer, J. (2010). Comparative media analysis: Why some fuzzy thinking might help. Applying fuzzy set qualitative comparative analysis to the personalization of mediated political communication. *European Journal of Communication*, 25(4), 331–347. <https://doi.org/10.1177/0267323110384256>

Humprecht, E., & Büchel, F. (2013). More of the same or marketplace of opinions? A cross-national comparison of diversity in online news reporting. *The International Journal of Press/Politics*, 18(4), 436–461.
<https://doi.org/10.1177/1940161213497595>

Oana, I.-E., Schneider, C. Q., & Thomann, E. (2021). *Qualitative comparative analysis using R: A beginner's guide* (1st ed.). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781009006781>

Peruško, Z., Vozab, D., & Čuvalo, A. (2021). *Comparing post-socialist media systems: The case of Southeast Europe* (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780367226787>

Ragin, C. C. (2008). *Redesigning social inquiry: Fuzzy sets and beyond*. University of Chicago Press

Metaanalýza môže byť skvelá!

Prípadová štúdia Mediadelcom

Martin Oller Alonso & Sergio Splendore

Predstavujeme jedinečný prístup k diachronickým komparatívnym metaanalýzám deliberatívnej komunikácie prispôbený potrebám projektu Mediadelcom. Primárnym cieľom konzorcia Mediadelcom je vytvoriť všestranný diagnostický nástroj fungujúci ako tvorca viacerých scenárov. Tým to však nekončí. Táto špičková metóda ponúka komplexné vyhodnotenie rizík a príležitostí v súvislosti s monitorovaním médií a štúdiom deliberatívnej komunikácie. Zdôrazňuje tiež výskumné a profesionálne úsilie vynaložené na podporu sociálnej súdržnosti v Európskej únii za posledné dve desaťročia (2000 – 2020). Okrem toho môžu tento nástroj použiť pre budúce projekty tvorcovia politik, pedagógovia, mediálni kritici, inštitúcie, študenti a profesionáli pôsobiaci v mediálnom priemysle. Táto metodológia pripravuje pôdu pre generovanie vedomostí a vedecký pokrok.

Diagnostický nástroj navrhnutý v rámci konzorcia Mediadelcom umožňuje vizualizáciu rizík a príležitostí v európskom výskume deliberatívnej komunikácie a vývoja mediálneho monitorovania individuálne v každej krajine, avšak s možnosťou následnej komparácie dát. Predstavuje tak významnú inováciu! Namiesto zamerania sa na konvenčné západoeurópske krajiny tento prístup upriamuje pozornosť na tie krajiny, ktoré sú často prehliadané, a to východoeurópske štáty. Tento prístup zahŕňa metaanalýzu štyroch kľúčových oblastí, ktoré formujú paradigmu deliberatívnej komunikácie: (1) Právna a etická regulácia; (2) Tvorba novinárskych prejavov; (3) Mediálne kompetencie novinárov a verejnosti; a (4) Spôsoby používania médií.

Konzorcium Mediadelcom sa chystá osloviť výskumnú komunitu svojím inovatívnym prístupom, ktorého cieľom je zhodnotiť dostatočnosť výskumu a komplexnosť údajov užitočných pri predpovedaní trendov v európskom mediálnom výskume vykonaním holistickej metaanalýzy transformácie médií a inštitúcií v Európskej únii, najmä vo východoeurópskych regiónoch. V dobe, keď máme pocit, že sa svet rúca a európsky sen je obliehaný radikálnymi ideológiami, sa vzdelávanie, výskum a komunikácia stávajú našimi tajnými zbraňami v boji proti rizikám, ktoré prináša

tento nový normál. Vzhľadom na pandémiu ochorenia COVID-19, globálne napätie, ekonomické otrasy a meniacu sa dynamiku moci, ktoré otriasajú stabilitou EÚ, je čas pripútať sa a ponoriť sa do tejto vzrušujúcej výzvy.

Ste pripravení na to, že „tajná prísada“ premení dáta na múdrosť? Všetok rozdiel spočíva v počte a kvalifikácii zainteresovaných odborníkov, atraktivite pracovného trhu, kompromise verejných/politických inštitúcií a vplyve výskumných agentúr na monitorovacie schopnosti. Zásadnou otázkou ale je, kto presne vykonáva monitorovanie alebo výskum. Sú to nadnárodné organizácie, porovnávacie/medzinárodné výskumné projekty, národné neakademické organizácie, akademické výskumné komunity, profesijné združenia alebo verejné organizácie? Odpoveď by mohla znamenať rozdiel medzi priemernosťou a brilantnosťou.

Zlepšenie možností výskumu a monitorovania si vyžaduje zabezpečenie dostupnosti údajov v otvorených digitálnych a štruktúrovaných formátoch. V digitálnej „džungli“ zúri chaotická búrka údajov a informácií, zatiaľ čo falošní guruovia intenzívne hrajú svoje hry v nádeji, že nás oklamú. Aký je ich cieľ? Je váš odhad taký dobrý ako môj? Dajte si pozor na kybernetický opar a zostaňte dôvtipní, moji drahí študenti! Je potrebné podniknúť kroky na zvýšenie spoľahlivosti údajov a podporiť ich príspevok k šíreniu demokracie. Svet je zasiahnutý dvojitým šokom: a) vírusová búrka, ktorá spôsobuje zmätok a vplýva aj na naše zdravie, a b) nákazlivá vlna pochybností, ktorá ničí našu dôveru. Skrýva sa za tým všetkým konkrétny dôvod? Analýza dostupnosti výskumu v podoblasti deliberatívnej komunikácie a sociálnej súdržnosti v EÚ ukazuje, že dostupnosť údajov nie je jediný problém. Údaje poskytované rôznymi aktérmi sú často nedostupné. Napríklad údaje z univerzít a od orgánov verejnej moci sú málokedy dostupné, zatiaľ čo údaje vyplývajúce z činnosti nadnárodných organizácií nie sú spracované a chýba im štruktúrovaný formát. Veľké projekty porovnávacieho výskumu neprebiehajú každoročne a údaje inštitúcií pôsobiacich v rámci mediálneho priemyslu a nezávislých organizácií sú z hľadiska dostupných premenných vzácne. Nedostatočná spolupráca medzi aktérmi komunikačného procesu v Európe vedie k budovaniu mediálneho prostredia ovplyvneného ekonomickými a politickými faktormi, ktoré bráni pluralizmu a rozvoju nezávislej onlinovej žurnalistiky. Táto situácia sa odráža v mediálnych politikách, ktoré sú nedostatočné a neúčinné a umožňujú dominantným hráčom určovať pravidlá a ovplyvňovať európske demokracie.

V konzorciu Mediadelcom sa nezastavujeme len pri získavaní vedomostí, ale snažíme sa tiež poskytnúť kritický odborný pohľad na to, ako by sa mali používať na regulovanie činnosti médií. Naša metóda metaanalýzy predstavuje dve kritické otázky pre výskumnú komunitu: Ako sa používajú a skúmajú údaje a poznatky v rôznych európskych krajinách a kto by mal mať prospech z regulovania médií na základe uvedených poznatkov? Samozrejme, neignorujeme výzvy, ktoré táto kritická situácia predstavuje pre štúdium deliberatívnej komunikácie v krajinách strednej a východnej Európy.

Pridajte sa k nám na tejto ceste, aby ste odhalili silu údajov a premenili ich na vedomosti v záujme lepšej budúcnosti!

Taliansky tím a konzorcium Mediadelcom

Cvičenie pre triedu

Cvičenie 1: Analýza prípadovej štúdie právneho prostredia týkajúceho sa slobody prejavu a slobody informácií.

Krok 1: Vyberte prípad súvisiaci so slobodou prejavu alebo slobodou šírenia informácií, ako je prípad SLAPP alebo prípad, keď informátori prišli o prácu.

Krok 2: Vykonajte analýzu pomocou agentského prístupu. Identifikujte rôznych agentov zapojených do prípadu, ako sú jednotlivci, organizácie alebo vládne agentúry, a určite ich agendy. Kto bol zapojený? Ako sa tento prípad dostal na povrch? A aké diskusie vedú rôzni aktéri?

Krok 3: Nájdite podobné prípady spred 10 a 20 rokov a analyzujte podobnosti a rozdiely s vybraným prípadom.

Krok 4: Presentujte svoje zistenia v referáte alebo v rámci triednej prezentácie.

Cvičenie 2: Hodnotenie monitorovacieho potenciálu témy súvisiacej so žurnalistikou

Krok 1: Vyberte tému, ktorá súvisí s nejakým druhom rizika týkajúceho sa žurnalistiky za posledných 5 až 10 rokov, napr. pracovné podmienky novinárov, hrozby voči novinárom (fyzické, duševné, emocionálne alebo ekonomické).

Krok 2: Preskúmajte a identifikujte aktérov (napr. akademické inštitúcie, neziskové a profesijné organizácie alebo vládne orgány), ktorí zhromaždili informácie a poznatky o zvolenej téme. Získala si táto téma pozornosť a bola systematicky analyzovaná vo výročných alebo periodických správach? Existuje v tejto oblasti významné množstvo vedeckých výskumov a publikácií? Do akej miery sa tejto téme venuje denné spravodajstvo a diskutuje sa o nej v odborných publikáciách a na vedeckých fórach?

Krok 3: Posúďte relevantnosť témy vo vašej krajine. Zvážte, či sa o danej téme diskutuje alebo či je dostupných príliš málo informácií a vedomostí. Identifikujte medzery vo vedomostiach a/alebo opíšte, ako sa diskutuje o rôznych aspektoch témy a aké prístupy sa používajú na ich riešenie.

Krok 4: Presentujte svoje zistenia v referáte alebo v rámci triednej prezentácie.

Cvičenie 3: Mapovanie praktík vytvárania sietí zainteresovaných strán na tému týkajúcu sa používania médií alebo mediálnej gramotnosti

Krok 1: Identifikujte rôzne zainteresované strany (napr. akademických výskumníkov, odborníkov, neziskové organizácie, verejné orgány, tvorcov politík), ktorí pracujú na problematike, ktorá vás zaujíma.

Krok 2: Analyzujte postupy spolupráce a vytvárania sietí medzi týmito zainteresovanými stranami. Aká je frekvencia a rozsah ich spolupráce (napr. spoločné projekty, politické brífingy alebo mediálne podujatia)? Aké faktory môžu uľahčiť alebo spomaliť spoluprácu medzi nimi? Aký je vplyv ich spolupráce?

Krok 3: Identifikujte možné príležitosti pre spoluprácu zainteresovaných strán na vami vybranej výskumnej téme.

Krok 4: Presentujte svoje zistenia v referáte alebo v rámci triednej prezentácie.

Slovensko

Sloboda prejavu a právo na informácie na Slovensku ako kľúčové prvky rozvoja deliberatívnej komunikácie

Peter Krajčovič & Andrej Brník

Z hľadiska deliberatívnej komunikácie významnú úlohu zohrávajú sloboda prejavu a zaručenie základných práv zakotvených v Ústave SR. Sloboda prejavu a možnosť zverejňovať informácie vo verejnom záujme sú kľúčovým prvkom rozvoja demokratickej spoločnosti a deliberatívnej komunikácie. Zaručenie dodržiavania základných práv, podpora nezávislej a investigatívnej žurnalistiky patria medzi najdôležitejšie príležitosti v rozvoji deliberatívnej komunikácie. Na druhej strane, opatrenia na obmedzenie týchto práv alebo prejavov patria medzi významné riziká. Z hľadiska vymožitelnosti a aplikácie tohto zákona zverejnila nezisková organizácia Transparency International (2019) analýzu, ktorá ukázala, že možnosť verejnej kontroly štátnych a komunálnych spoločností prostredníctvom zákona o slobodnom prístupe k informáciám je nedostatočná vo všetkých skúmaných krajinách. Viac ako štvrtina z celkovo 85 subjektov v piatich krajinách neposkytuje verejnosti o sebe žiadne informácie alebo úplne popiera svoju informačnú povinnosť, na čo využívajú diery v legislatíve.

Podľa Reportérov bez hraníc slovenskí novinári tradične ťažia zo silného zákona o slobode informácií a judikatúry, ktoré bránia ich práva. Súčasná vláda po prevzatí moci v roku 2020 sľúbila nové zákony na zlepšenie ochrany novinárov a ich zdrojov, na posilnenie redakčnej a finančnej nezávislosti verejnoprávneho vysielania, na zvýšenie transparentnosti vlastníctva a financovania médií a na zníženie trestov odňatia slobody za ohováranie.

V rámci etickej oblasti možno povedať, že etický kódex má každé väčšie médium. Tieto etické kódexy a ich jednotlivé úpravy sú flexibilnejšie ako doterajšia právna úprava.

Medzi najväčšie riziká tejto domény na Slovensku patrí pomalá reakcia vlády na existenciu a fungovanie nových typov médií (online, on-demand služby, podcasting a pod.), malý mediálny trh s malým publikom, globalizácia a mediálna koncentrácia reprezentovaná mediálnymi konglomerátmi a vlastníckmi médií.

Na druhej strane medzi najväčšie príležitosti patrí väčšia rôznorodosť pohľadov a produkcie médií a digitálneho obsahu, ako aj nová mediálna legislatíva, ktorá má byť komplexnejšia, normatívnejšia a schopná pokryť viacero typov médií.

Zdroje a ďalšia literatúra

Zajac, L., Šípoš, G., Piško, M. (2019). *Access to information in European capital cities*. Bratislava : Transparency International Slovakia. (online). Available at: [https://transparency.sk/wp-content/uploads/2019/09/Access To Information In European Capital Cities.pdf](https://transparency.sk/wp-content/uploads/2019/09/Access-To-Information-In-European-Capital-Cities.pdf)

2022 *press freedom index*. (2022). Reporteurs Without Borders. (online). Available at: <https://rsf.org/en/index>

Ako sú monitorované médiá na Slovensku?

Slavomír Gálik & Sabína Gáliková Tolnaiová

Slovenský tím v rámci projektu Mediadelcom zmapoval dokopy 865 publikácií, z toho 707 akademických a 159 neakademických. Na základe zozbieraných údajov a ich kvantitatívneho a kvalitatívneho vyhodnotenia možno konštatovať, že v rokoch 2000 – 2021 sa na Slovensku kontinuálne skúmala problematika zaradená do štyroch skúmaných domén (právna a etická regulácia médií, novinárstvo, vzorce používania médií, mediálne kompetencie). Publikačné aktivity tohto druhu sa však v prvých piatich rokoch (2000 – 2005) objavovali len sporadicky, čo bolo spôsobené tým, že digitalizácia na Slovensku len začínala a sociálne médiá sa vo virtuálnom komunikačnom priestore ešte neobjavili. Po roku 2005, ale najmä v roku 2010 sa táto situácia výrazne zlepšila. Napriek tomuto zlepšeniu nie sú domény pokryté rovnomerne. Najkomplexnejšie pokrytie predstavujú publikačné výstupy produkované na univerzitách. Neakademické publikácie sú menej početné a v niektorých subdoménach dokonca zriedkavé alebo žiadne. Chýbajú najmä výskumné štúdie, ktoré by nám umožnili porovnať mediálny systém na Slovensku s inými krajinami Európskej únie. Slovensko sa napríklad pred rokom 2019 nezúčastnilo výskumu v rámci projektu Worlds of Journalism, ktorý viedol Hanitzsch, na rozdiel od iných krajín V4. Tento nedostatok môže predstavovať riziko a komplikuje kontinuálne a správne hodnotenie slovenského mediálneho prostredia. Ďalšie riziko súvisí so situáciou vyvolanou pandémiou ochorenia COVID-19, ktorá znížila dôveru v médiá a vytvorila výraznú polarizáciu názorov na Slovensku. To sú zároveň riziká pre deliberatívnu komunikáciu a demokraciu.

Zdroje:

- Filo, J., Ivanič, P. & Luppová, S. (2011). *Myslíme kriticky o médiách*. Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj.
- Nikoltchev, S., Cappello, M., Blázquez, F.J.C. & Valais, S. (2016). *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28*. European Audiovisual Observatory. <https://rm.coe.int/media-literacy-mapping-report-en-final-pdf/1680783500>
- N Magazín (2017). *Kritické myslenie*. <https://a-static.projektn.sk/2017/11/casopis-kriticke-myslenie-low.pdf>
- Velšic, M. (2012). *Sociálne siete na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky.
- Vrabec, N. (2015). *Výskum úrovne mediálnej gramotnosti: Prehľad výskumných stratégií*. University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava.
- Vrabec, N. (2016). SK – Mapping Media Literacy in Slovakia – National Summary. In M. Capello (Ed.), *Mapping of Media Literacy Practices and Actions in EU-28* (pp. 360–367). European Audiovisual Observatory.

Situácia v žurnalistike na Slovensku

Ján Višňovský & Jana Radošinská

Profesionálne kompetencie novinárov sú často diskutovanou témou slovenských mediálnych a komunikačných štúdií. O zmenách v novinárskej práci často hovoríme v súvislosti s prudkým vývojom informačných a komunikačných technológií, ktorý prináša potrebu efektívne využívať tieto nástroje v rámci novinárskej činnosti. Na jednej strane sa zvyšujú nároky na digitálne zručnosti novinárov, na druhej strane ich pracovné a platové podmienky na Slovensku nie sú ideálne. Redakcie zamestnávajú čoraz menej pracovníkov na plný pracovný úväzok, respektíve trvalý pracovný pomer, čím dosahujú šetrenie finančných nákladov (Radošinská et al., 2020). Pre novinárov však táto situácia znamená minimálnu mieru ochrany zo strany zamestnávateľov, ak sa venujú náročným a potenciálne nebezpečným témam, ako aj chýbajúce sociálne a finančné istoty. Neisté postavenie novinárov na pracovnom trhu a v spoločenskej hierarchii tak významne redukuje ich potenciál podieľať sa na rozvoji deliberatívnej komunikácie. Sústredená diskusia o rizikách spojených s novinárskou prácou, ktoré limitujú schopnosť novinárov šíriť informácie v duchu deliberatívnej komunikácie, sa na Slovensku etablovala najmä v roku 2018, po vražde investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej. Táto udalosť priniesla vlnu protestov a podnietila výrazné politické zmeny. Kuciak bol zavraždený, pretože systematicky odhaľoval prepojenia medzi talianskymi zločineckými skupinami a slovenskými politickými špičkami (Školkay, 2019). Po tejto tragickej udalosti sa začalo viac verejne diskutovať o bezpečnosti novinárov. Rozmach digitálnych a najmä sociálnych médií však priniesol do slovenskej spoločnosti patologické javy v podobe nevyberaných útokov verejnosti na novinárov a oslabil ich spoločenské postavenie. Situáciu zhoršuje tendencia slovenskej verejnosti veriť dezinformáciám a konšpiračným teóriám (Škarba & Višňovský, 2022). Negatívne vnímanie novinárstva významne podnecujú aj populistické vyhlásenia politikov, ktoré vedú k hlbokaj hodnotovej polarizácii slovenskej spoločnosti. Markantným problémom novinárov na Slovensku je minimálna podpora zo strany stavovskej organizácie – Slovenského syndikátu novinárov. Kontinuálny výskum novinárstva a rôznych aspektov profesijnej kultúry v žurnalistike u nás absentuje. Ekonomická kríza v roku 2008 a nedávna pandémia ochorenia COVID-19 taktiež ovplyvnili novinársky sektor, pričom viedli k redukcii počtu zamestnancov v redakciách a stagnácii platov. Ako rizikové faktory môžeme identifikovať aj nízku úroveň novinárskej slobody, nízku mieru akceptácie novinárov zo strany verejnosti a ich nedostatočné finančné ohodnotenie. Naopak, príležitosťou pre rozvoj deliberatívnej komunikácie novinárov je rozvinutý systém univerzitného vzdelávania a profesionálnej prípravy novinárov na Slovensku. V krajine fungujú mechanizmy etickej samoregulácie novinárskej práce a aktuálne

sa posilňujú systémy ochrany zdrojov informácií, napríklad prostredníctvom Úradu pre ochranu oznamovateľov.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Radošinská, J. et al. (2020). To Thrive Means to Entertain: The Nature of Today's Media Industries. *Communication Today*, 11(1), 4–21.

Škarba, T., & Višňovský, J. (2022). Deliberative Communication in the Context of Authoritarian Sentimentalism and Disinformation Chaos. *Communication Today*, 13(1), 4–16.

Školkay, A. (2019). David and Goliath: An Investigative Journalist versus Criminals Protected by a Partially Captured State. In A. Giannakopoulos (Ed.), *Media, Freedom of Speech, and Democracy in the EU and Beyond* (pp. 68–86). The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Tel Aviv University.

Čo vieme o používaní médií na Slovensku – výzvy a riziká monitorovania (pre koho sa údaje zbierajú)

Zora Hudíková, Hana Pravdová & Ľudmila Čábyová

„Tradičné médiá“ (televízia, rozhlas, tlač) boli na Slovensku na začiatku 20. storočia dominantné. Najvýznamnejšie postavenie na trhu mali televízie. Súkromná TV Markíza (vznikla v roku 1996) mala v tejto dobe dôveryhodnejšie spravodajstvo ako verejnoprávna Slovenská televízia. Vďaka zákonu o duálnom systéme vysielania (prijatom v roku 1991) postupne vznikali a zanikali rôzne súkromné médiá. V prvých rokoch 21. storočia vznikli dve významné súkromné televízie – spravodajská TA3 (2001) a TV JOJ (2002), ktoré sa stabilizovali na mediálnom trhu. Internet sa v tých časoch len začínal používať, stále dominovala tradičná žurnalistika. Denník SME mal však svoju prvú webovú stránku už v roku 1994 (SME Creative, Michalek, 2022). Digitalizácia bola na začiatku 21. storočia veľmi pomalá a náročná na financie (vysoká cena počítačov, pripojenia na internet a dát). Zaostávali sme v miere používania internetu. Ľudia používali internet skôr na pracovné účely, súkromne sa pripájali zväčša v internetových kaviarňach. V roku 2003 internet pravidelne používalo len 15,8 % ľudí, 40,6 % o ňom už počulo, ale ešte ho nepoužívalo a zvyšných 27,6 % nemalo o používaní internetu žiadne informácie (Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb, 2022). V januári 2020 však bolo na Slovensku už 4,53 milióna používateľov internetu. Pokrytie internetovým signálom aktuálne dosahuje 85 % celého územia (Newman a kol., 2022). Intenzívny rozvoj technológií v druhej dekáde 21. storočia viedol ku vzniku väčšieho množstva digitálnych platforiem, ako aj k automatickému duplikovaniu „tradičného“ TV vysielania na internete. Vyhľadávanie informácií pomocou internetu spôsobilo dlhodobý pokles záujmu o kupovanie novín. Oficiálny audit predaja titulov ABC SR zaznamenal zníženie záujmu o tlačené médiá v porovnaní s predchádzajúcim obdobím u takmer všetkých celoštátnych denníkov (Audit Bureau of Circulations, 2022). Vydavatelia sústreďujú pozornosť na používateľov internetu. Výskumu spôsobov používania médií sa venuje viacero agentúr. Agentúra MML-TGI® (Market – Media – Lifestyle – Target Group Index®) realizuje národný prieskum sledovanosti, počúvanosti a čítanosti médií už od roku 1997. Pre deliberatívnu komunikáciu je veľmi dôležitá dôveryhodnosť médií. V roku 2020 klesla dôvera v spravodajské médiá na Slovensku o 5 bodov (najnižšia zo sledovaných štátov) a celkovo je veľmi nízka (Newman et al., 2022). Podľa agentúry Median.sk v rokoch 2014 až 2016 dosahovala najvyššiu mieru dôveryhodnosti televízneho spravodajstva TV Markíza. V nasledujúcich rokoch súťažila o prvé miesto s verejnoprávnu RTVS. Od roku 2019 vysielala najdôveryhodnejšie správy RTVS a TV Markíza je menej dôveryhodná ako spravodajský kanál TV TA3 (HNonline, 2022). V dôveryhodnosti printových a webových médií nie sú výraznejšie rozdiely (DenníkN, 2022). Z výsledkov odborného prieskumu mimovládnej organizácie

INEKO vyplýva, že tlačové médiá najviac prispievajú k rozvoju deliberatívnej komunikácie a demokracie, nasleduje verejnoprávny rozhlas. Vysielanie verejnoprávnej televízie je vo vzťahu k demokracii hodnotené kladne, pričom sa považuje za takmer neutrálne. Podobne aj súkromné vysielanie je vnímané ako „neutrálne“, ale s miernou tendenciou poškodzovať demokraciu. Príspevky sociálnych médií k rozvoju demokracie sú vyhodnotenú ako mierne negatívne (INEKO, 2022). Analýzy používania médií, výskumov sledovanosti, počúvanosti, čítanosti a návštevnosti s ohľadom na deliberatívnu komunikáciu naznačujú, že zhoršená finančná situácia obyvateľov Slovenska vedie k riziku v podobe spoplatnenia digitálneho obsahu. Spoplatnenie spravodajských webov sa prvý raz uplatnilo v roku 2011. Mnohých ľudí motivuje k vyhľadávaniu informácií v „alternatívnych“ (dezinformačných) médiách. Za ďalšie ohrozenie považujeme obmedzenie možnosti verejne diskutovať o niektorých relevantných spoločenských témach. Riešenie vidíme v moderovaných diskusiách, ktoré by podporovali tolerantnosť k pluralite názorov a rozvíjali by kultúru diskusie. Ako posledné ohrozenie deliberatívnej komunikácie vnímame fakt, že úzky okruh oligarchov prevzal kontrolu nad väčšinou médií v krajine. Majitelia médií ovplyvňujú výber, formovanie a rámcovanie správ, pričom ich dominantným cieľom je prilákať čo najviac inzerentov. Na druhej strane príležitosti pre rozvoj deliberatívnej komunikácie vidíme v dostatočnom pokrytí Slovenska internetom a rozšírenom vlastníctve digitálnych zariadení, najmä smartfónov. Pozitívne je tiež, že masové (bulvárne) denníky sú vnímané ako menej dôveryhodné. Uzamknutie diskusií pod článkami v niektorých onlinových médiách má aj istý benefit v podobe obmedzenia útočných a agresívnych diskusií reagujúcich na publikované informácie.

Zdroje a ďalšie literatúra:

Audit Bureau of Circulations. (2022). <http://www.abcsr.sk/aktualne-vysledky/archiv-vysledkov/>

DennikN. (2022). <https://dennikn.sk/minuta/1745238/>

Digital News Report 2020. (2020). <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/slovakia-2020/>

HNonline. (2022). *Najobjektívnejšie televízne spravodajstvo mala v minulom roku RTVS*. <https://strategie.hnonline.sk/media/2304162-najobjektivnejsie-televizne-spravodajstvo-mala-v-minulom-roku-rtvs>

Mrvová, I. (2022). *Národný paywall Piano po piatich rokoch končí*. <https://strategie.hnonline.sk/media/842346-piano-po-piatich-rokoch-konci>

Newman, N. et al. (2021). *Digital News Report 2021*. [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2021-06/Digital News Report 2021 FINAL.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2021-06/Digital%20News%20Report%202021%20FINAL.pdf)

Newman, N. et al. (2022). *Reuters Institute: Digital News Report 2020*. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk>2020-06>

Rozvoj mediálnej gramotnosti vo vzdelávacom systéme na Slovensku

Norbert Vrabec

Rozvoj mediálnej gramotnosti vo vzdelávacom systéme na Slovensku má svoje korene v prvom desaťročí nového milénia. V tom období sa začal koncept mediálnej výchovy postupne objavovať v odborných pedagogických kruhoch a na vysokých školách zameraných na masmediálnu komunikáciu, žurnalistiku a príbuzné odbory. V roku 1999 vyšla prvá odborná publikácia venovaná mediálnej výchove v Národnom centre mediálnej komunikácie (Brečka, 1999). Prvé systematické kroky smerujúce k integrácii mediálnej výchovy do formálneho vzdelávania sa uskutočnili v roku 2003 zásluhou Štátneho pedagogického ústavu. O dva roky neskôr, v roku 2005, schválilo Ministerstvo školstva projekt Mediálnej výchovy ako nepovinného a voliteľného predmetu určeného pre základné školy a osemročné gymnáziá. Experimentálne overovanie učebných osnov mediálnej výchovy pre druhý stupeň základných škôl a osemročných gymnázií sa začalo v roku 2005 v štyroch vybraných školách. Predchádzala mu príprava experimentálnych učebných textov pre žiakov a metodických listov pre učiteľov.

V roku 2009 sa stal kľúčovým míľnikom rozvoja mediálnej výchovy na Slovensku. Z iniciatívy rezortu kultúry vznikla Konceptia mediálnej výchovy v Slovenskej republike v kontexte celoživotného vzdelávania. Tento dokument bol schválený uznesením Vlády SR dňa 16. decembra 2009. Konceptia odkazuje na odporúčania a strategické dokumenty prijaté v rámci medzinárodných inštitúcií, najmä Radou Európy, Európskou komisiou, organizáciou UNESCO atď. (Konceptia, 2009).

Mediálna výchova sa stala súčasťou obsahu vzdelávania v rámci školskej obsahovej reformy, ktorá sa realizovala v rokoch 2008 až 2009. V príslušnej školskej legislatíve sa stanovuje, že mediálna výchova je povinnou súčasťou vzdelávacieho obsahu, avšak jednotlivé školy majú možnosť rozhodnúť, ako ju integrovať do svojich vzdelávacích programov. V súčasnosti na Slovensku existujú tri základné formy začlenenia mediálnej výchovy do systému vzdelávania:

- Mediálna výchova ako prierezová téma: Táto forma znamená, že mediálna výchova je začlenená do vzdelávacieho obsahu vhodných vyučovacích predmetov. Podľa výskumu týkajúceho sa aktuálneho stavu začlenenia mediálnej výchovy do obsahu vzdelávania na Slovensku ju školy najčastejšie integrujú do predmetov ako slovenský jazyk a literatúra, informatika, občianska výchova, etika a umenie a kultúra, kde môžeme zahrnúť aj predmety ako hudobná, výtvarná a estetická výchova (Kačinová et al., 2013).
- Mediálna výchova ako samostatný vyučovací predmet: Školy majú možnosť zaradiť mediálnu výchovu do svojho vzdelávacieho programu ako samostatný

predmet. Tento predmet má voliteľný charakter, čo znamená, že rozhodnutie o jeho zaradení závisí od rozhodnutia vedenia školy.

- Mediálna výchova realizovaná formou projektu, kurzu a iných prakticky zameraných aktivít: Školy môžu do svojho vzdelávacieho programu zaradiť krátkodobý kurz, projekt alebo iné prakticky orientované aktivity zamerané na rozvoj mediálnej gramotnosti. Žiaci sa môžu zamerať na konkrétny mediálny projekt, napríklad na výrobu krátkeho videa o školskom podujatí, organizovanie seminára s novinárom z regionálneho média a ďalšie. Práve táto praktická forma rozvoja mediálnej gramotnosti, ktorá zahŕňa aj vydávanie školských časopisov, je na slovenských školách najrozšírenejšia a má pomerne bohatú tradíciu (Vrabec, 2014).

Mediálna gramotnosť sa stáva dôležitou súčasťou vzdelávacieho systému na Slovensku a okrem základných a stredných škôl sa jej praktického rozvoju venuje aj viacero neziskových organizácií a niekoľko vysokoškolských pracovísk. Efektívna integrácia mediálnej výchovy do obsahu vzdelávania a poskytovanie príležitostí pre žiakov a študentov rozvíjať svoje mediálne kompetencie sú kľúčovými faktormi slúžiacimi na lepšie porozumenie a kritické vnímanie súčasného čoraz zložitejšieho a komplexnejšieho mediálneho ekosystému, ktorého kontext je potrebné vnímať aj cez optiku deliberatívnej komunikácie a s ňou súvisiacich príležitostí a ohrození.

Zdroje a ďalšia literatúra:

Brečka, S. (1999). *Mediálna výchova: Heslár mediálnej komunikácie*. Zošit 1. Bratislava : Národné centrum mediálnej komunikácie.

Kačínová, V., Kolčáková, V. & Tinka, J. (2013). *Súčasný stav začlenenia mediálnej výchovy do obsahu vzdelávania na základných školách na Slovensku*. Trnava : IMEC – Centrum mediálnej gramotnosti, FMK UCM Trnava, 2013.

Koncepcia mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike(2009). Bratislava: Ministerstvo kultúry SR.

Vrabec, N. (2014). *Stratégie rozvoja mediálnej gramotnosti v európskych krajinách*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Čo ďalej?

Prečítali ste si viac o projekte Mediadelcom a jeho cieľoch, výzvach a zameraní. Dúfame, že lepšie chápete, prečo je tento výskum potrebný a aké výhody prinesie. Zahŕňajú identifikáciu rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu v krajinách zahrnutých do projektu, štúdium mediálneho prostredia v jednotlivých krajinách a ich porovnanie a vývoj diagnostického nástroja. Okrem toho sú výsledky dôležité pre európskych tvorcov politik, keďže im poskytujú kvalitné poznatky určené na zlepšenie stavu legislatívneho regulovania médií. Podobné legislatívne zmeny sú nevyhnutné na podporu súdržnosti a stability európskych spoločností.

Ale čo je najdôležitejšie, dúfame, že vám text poskytol informácie, ktoré považujete za zaujímavé a užitočné.

Dúfame, že zostanete v spojení s našou cestou.

Táto e-kniha vám poskytuje prehľad o doterajšom priebehu projektu, ale existuje ešte oveľa viac informácií, ktoré môžete preskúmať. Každá krajina vypracovala vlastnú výskumnú správu, ktorá obsahuje informácie a výzvy, ktorým aktuálne čelí daný štát. V prípade záujmu si tieto výskumné správy môžete vyhľadať v archíve univerzity v Tartu.

Pripravuje sa aj medzinárodná porovnávacía publikácia, aby bolo zrejmé, aké vzťahy a ukazovatele spájajú jednotlivé krajiny v kontexte sledovania štyroch kľúčových domén.

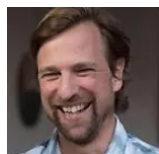
Ktoré krajiny uplatňujú efektívnejšie postupy v určitých oblastiach? Chceli by sme vás upozorniť, aby ste sa pri určovaní celkového stavu mediálneho prostredia krajiny alebo jej monitorovacích možností nespoliehali len na porovnanie krajín. Zber údajov sa medzi krajinami líši, v niektorých prípadoch dosť výrazne a malé zmeny v krajine, napríklad malý posun smerom nadol v jednej oblasti, nemusia byť pri porovnaní zrejmé. Môžu však naznačovať riziko a identifikovať oblasť záujmu, ktorej je potrebné venovať pozornosť. Preto správy jednotlivých krajín poskytujú dôležité informácie.

Ako uviedol profesor Daniel Hallin k prípadovým štúdiám jednotlivých krajín: „Tieto štúdie sú zamerané na pokus o akýsi široký náčrt všetkých faktorov súvisiacich s médiami, ktoré ovplyvňujú našu schopnosť budovania deliberatívnej demokracie. A

myslím si, že všetci majú k dispozícii predpoklad v podobe určitých súborov hodnôt, ktoré sú veľmi dôležité: autonómia žurnalistiky, jej transparentnosť, pluralita. Je to veľmi komplexné skúmanie spôsobu, akým mediálne inštitúcie a mediálne praktiky ovplyvňujú všetky hodnoty transparentnosti, autonómie a otvorenosti šírenia informácií.“

Tešíme sa, že sa s vami podelíme o ďalšie naše zistenia.

Autori

Peter Berglez je profesor médií a komunikácie na Örebro University vo Švédsku. V rámci výskumných aktivít sa zaujíma najmä o žurnalistiku, environmentálnu komunikáciu a kooperatívnu/kolaboratívnu komunikáciu.

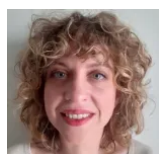
Tobias Eberwein je zástupca riaditeľa a vedúceho výskumnej skupiny v Inštitúte pre porovnávacie mediálne a komunikačné štúdiá Rakúskej akadémie vied a na Univerzite v Klagenfurte. Jeho výskum sa zameriava na oblasti mediálnej etiky a mediálnej zodpovednosti, mediálnych štruktúr a regulácie médií, žurnalistiky, mediálnych inovácií a mediálnych zmien, ako aj komparatívnej komunikácie a mediálneho výskumu.

Halliki Harro-Loit je profesorka žurnalistiky na univerzite v Tartu (Estónsko) a projektová koordinátorka projektu Mediadelcom. Medzi jej výskumné záujmy patria časová analýza žurnalistického diskurzu, komparatívna analýza žurnalistických kultúr, žurnalistika a komunikačná etika a právo, mediálna legislatíva, analýza diskurzu a medziľudská komunikácia.

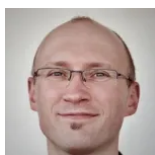
Iveta Jansová je odborná asistentka a zástupkyňa vedúceho Katedry mediálnych štúdií a žurnalistiky na Masarykovej univerzite v Brne, v Českej republike. Jej výskumnými oblasťami sú štúdium fanúšikovstva, výskum mediálneho publika a štúdium mediálnej reprezentácie marginalizovaných identít.

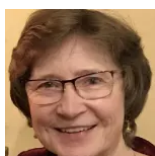
Anna Kandyla je výskumná pracovníčka Helénskej nadácie pre európsku a zahraničnú politiku (ELIAMEP). Jej výskumné záujmy zahŕňajú médiá a politickú komunikáciu, ako aj štúdium politickej participácie a inštitúcií s osobitným zameraním na Európsku úniu.

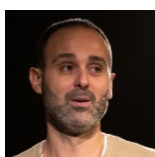
Ragne Kõuts-Klemm je docentka v oblasti sociológie žurnalistiky a vedúca Inštitútu sociálnych štúdií na univerzite v Tartu (Estónsko). Jej expertíza zahŕňa mediálne a komunikačné teórie a sociologické metódy analýzy médií. Zaujíma sa tiež o integráciu ruskej menšiny, meniace sa vzorce používania médií a spoločenské zmeny, transparentnosť žurnalistiky, mediálnu kultúru a trendy v oblasti sociálnych médií.

Marcus Kreutler je výskumný pracovník Inštitútu Ericha Brosta pre medzinárodnú žurnalistiku na TU Dortmund University v Nemecku a vyštudovaný novinár. Jeho hlavnými výskumnými záujmami sú medzinárodná a nadnárodná komunikácia, zahraničné spravodajstvo a spoločenská zodpovednosť médií.

Epp Lauk je profesorka žurnalistiky na Vytautas Magnus University v Kaunase v Litve a hosťujúca profesorka na Tartu University v Estónsku. Jej výskumný záujem je viazaný na demokratizáciu a transformáciu médií a široké spektrum otázok spojených s transformáciou a profesionalizáciou žurnalistiky.

Martín Oller Alonso, ktorý získal doktorát zo žurnalistiky na Univerzite Reya Juana Carlosa v Madride v Španielsku (2012) v súčasnosti absolvuje postgraduálny výskumný pobyt na univerzite v Miláne (Taliansko) so zameraním na politickú komunikáciu. Aktívne sa zapája do výskumných tímov Mediadelcom (2021 – 2023) a WJS (2008 – súčasnosť). Aj keď sa venuje svojej práci v Európe, zostáva akademicky angažovaný v Latinskej Amerike, predovšetkým prispieva k výskumu žurnalistiky v Ekvádore a na Kube.

Mart Ots je docent na Jönköping International Business School vo Švédsku. Jeho hlavným vedeckým záujmom je rozhodovanie a organizačná marketingová komunikácia, zaujíma sa aj o mediálne značky a marketing mediálnych firiem a švédsku a medzinárodnú mediálnu legislatívu.

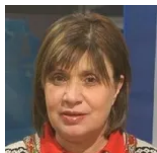

Zrinjka Peruško vedie chorvátsky tím Mediadelcom. Je profesorka sociológie médií na Katedre médií a komunikácie Fakulty politických vied Univerzity v Záhrebe. Venuje sa komparatívnej analýze premien mediálnych systémov, kultúr a dynamiky publika.

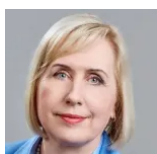
Evangelia Psychogiopoulou je odborná asistentka na Peloponézskej univerzite v Grécku a vedúca výskumná pracovníčka Helénskej nadácie

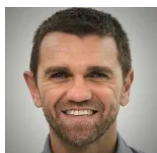
pre európsku a zahraničnú politiku (ELIAMEP). Jej hlavnými oblasťami výskumu sú právo a regulácia v rámci EÚ, základné práva, súdny dialóg, digitálne médiá a digitálne technológie v EÚ, mainstreaming politiky v EÚ a kultúrna regulácia v EÚ.

Lilia Raycheva je profesorka médií a komunikácie na Univerzite sv. Klimenta Ohridského v Sofii (Bulharsko) a bývalá členka národného regulačného orgánu pre vysielanie (CEM). Medzi jej výskumné záujmy patria vývoj mediálneho ekosystému, jazyk obrazovky, politická komunikácia, používanie médií a mediálna gramotnosť.

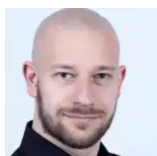
Anda Rožukalne je profesorka a vedúca výskumníčka na Fakulte komunikácie Univerzity Riga Stradiņš v Lotyšsku. Medzi jej akademické záujmy patrí rozvoj žurnalistických hodnôt, vývoj mediálnych systémov, mediálna regulácia a samoregulácia a štúdie mediálneho publika.

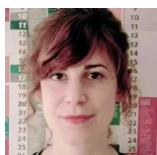
Sergio Splendore je docent na Milánskej univerzite v Taliansku. Zaujíma sa o epistemológiu médií a dôveru v médiá. Od roku 2015 prispieva do výskumu Worlds of Journalism Study a od roku 2018 je členom siete Nepocs (The Network of European Political Communication Scholars). Intenzívne publikuje v popredných medzinárodných časopisoch.

Alnis Stakle je odborný asistent vo sfére komunikačných štúdií na Univerzite Riga Stradiņš v Lotyšsku a garant bakalárskych študijných programov „Multimediálna komunikácia“ a „Fotografia“. Jeho súčasný výskum a výučba sa zameriavajú na fotografiu, vizuálnu komunikáciu a mediálnu gramotnosť.

Filip Trbojević je postgraduálny študent politológie na univerzite v Záhrebe (Chorvátsko). Medzi jeho výskumné záujmy patria mediálne systémy, demokratické transformácie a kvantitatívna a kvalitatívna metodológia výskumu.

Dina Vozab je odborná asistentka na Katedre médií a komunikácie Fakulty politických vied Univerzity v Záhrebe v Chorvátsku. Jej výskumné záujmy sa zameriavajú na médiá a demokraciu, politickú komunikáciu, mediálne systémy, médiá v postsocialistickej Európe a mediálne publikum.

Lenka Waschková Císařová pôsobí ako odborná asistentka a vedúca Katedry mediálnych štúdií a žurnalistiky Masarykovej univerzity v Brne, v Českej republike.

Jej výučba a výskum sa zameriava na novinársku prácu, miestne médiá, vlastníctvo médií a transformáciu mediálnych trhov.

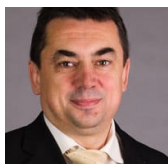
Ján Višňovský je vedúci Katedry masmediálnej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). Vo výskume sa venuje aktuálnym otázkam teórie a praxe žurnalistiky a histórii televízie v Spojenom kráľovstve a v Spojených štátoch amerických.

Norbert Vrabec je profesor na Katedre mediálnej výchovy na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). Vo svojich výskumných aktivitách sa zaoberá mediálnou výchovou, rozvojom mediálnych, informačných a digitálnych kompetencií, metodologickými aspektmi výskumu mediálnej gramotnosti a problematikou digitálnych médií.

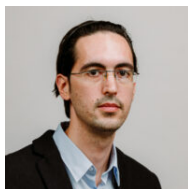
Zora Hudíková je docentka na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika) a vedúca Katedry umeleckej komunikácie. Jej výskumná a pedagogická činnosť zahŕňajú témy ako psychológia médií, osobnosť tvorcu a osobnosť percipienta, kognitívne spracovanie mediálnych obsahov, kreativita v mediálnej a umeleckej tvorbe, pôsobenie médií, mediálna produkcia, riadenie tvorivých tímov, rozhlasová a televízna publicistika.

Slavomír Gálik je profesor na Katedre masmediálnej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). Zaoberá sa teóriou a filozofiou médií, osobitne vplyvom médií na kognitívne, kultúrne a spoločenské zmeny. Je členom viacerých vedeckých spoločností, redakčných rád časopisov a riešiteľom domácich a zahraničných projektov.

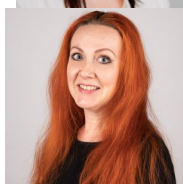
Hana Pravdová je profesorka na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika) a vedúca Katedry jazykovej komunikácie. Špecializuje sa na oblasti médií, komunikácie a kultúrnych štúdií. Jej výskumná a pedagogická činnosť sa zameriava na mediálnu kultúru, digitálne hry a herné princípy v kultúrnej histórii, médiách a kultúrnom priemysle, globalizáciu a lokalizáciu médií, žurnalistické žánre, multiplatformovú žurnalistiku a redakčné systémy v médiách.

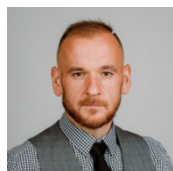
Peter Krajčovič pôsobí na Katedre marketingovej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). V rámci vedecko-výskumnej činnosti sa špecializuje na dve základné oblasti: výskum mediálneho trhu a využitie médií na zlepšenie povedomia o ekoinováciách. Svoju pozornosť venuje predovšetkým témam ako mediálne plánovanie, vplyv vybraných faktorov na efektívnosť inzercie a inovatívne formy reklamného priestoru v médiách.

Ľudmila Čábyová pôsobí na Katedre marketingovej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika) a svoju vedeckú, výskumnú a publikačnú činnosť orientuje najmä na oblasť marketingu vzdelávacích inštitúcií a na mediálny marketing. Aktuálne sa sústreďuje aj na tému reklamnej gramotnosti. V súčasnom období je dekanou fakulty.

Jana Radošinská je docentka na Katedre masmediálnej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika) a zároveň aj prodekanka fakulty. Z vedeckého hľadiska sa špecializuje na históriu a teóriu médií. Jej vedecké a výskumné zameranie zahŕňa kritickú analýzu mediálnej kultúry, odvetvia mediálneho priemyslu, mainstreamovú audiovizuálnu tvorbu a problémy priemyslu kultúry a zábavy.

Andrej Brník pôsobí na Katedre umeleckej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). Je zakladateľ rádia Aetter, ktoré ako jediné študentské rádio na Slovensku vysiela na vlastnej frekvencii. Dlhodobo bol súčasťou propagačných aktivít na fakulte, ktoré zastrešoval ako prodekan pre rozvoj a vzťahy s verejnosťou. V súčasnosti je prorektorom univerzity pre rozvoj.

Sabína Gáliková Tolnaiová pôsobí na Katedre masmediálnej komunikácie Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovenská republika). Zameriava sa predovšetkým na problematiku médií a komunikácie z hľadiska filozofie, etiky a axiológie. Orientuje sa na digitálne médiá, internet, internetovú komunikáciu a kyberpriestor. Zaujíma sa o epistemologické, ontologické, eticko-axiologické otázky tejto problematiky a ich socio-kultúrny, osobitne edukačný kontext.

